

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau

RAPPORT 1133

Eindverslag

Bilzen, Korenwal

Opgraving naar aanleiding van de
realisatie van een appartementsgebouw

Hanne De Langhe & Elke Wesemael
Maart 2022

ARON-RAPPORT 1133

EINDVERSLAG BILZEN, KORENWAL. OPGRAVING NAAR AANLEIDING VAN DE REALISATIE VAN EEN APPARTEMENTSGEBOUW

Elke Wesemael & Hanne De Langhe

Tongeren
2022

Colofon

ARON rapport 1133 – Eindverslag - Bilzen, Korenwal. Opgraving naar aanleiding van de realisatie van een appartementsgebouw

Erkend archeoloog:	Elke Wesemael (OE/ERK/Archeoloog/2015/00007)
Auteurs:	Elke Wesemael & Hanne De Langhe
Bijdragen:	/
Foto's en tekeningen:	ARON bvba (tenzij anders vermeld)
Wettelijk depot:	D/2022/12.651/34

ARON bvba bewaart op een beveiligde wijze enkel informatie over opdrachtgevers en initiatiefnemers met specifieke doelen. Gegevens worden niet gedeeld met derden zonder uitdrukkelijke toestemming van de opdrachtgevers of initiatiefnemers. Gegevens worden op vraag van de opdrachtgevers of initiatiefnemers aangepast of gewist.

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau
Neremweg 110
3700 Tongeren
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel: 012/225.250

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL.....	1
INLEIDING	3
1. BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	5
1.1 Administratieve gegevens	5
1.2 Archeologische voorkennis	7
1.3 De onderzoeksopdracht	7
1.3.1 De geplande werken en hun impact.....	7
1.3.2 Vraagstelling.....	9
1.3.3 Randvoorwaarden	11
1.4 Werkwijze en strategie	11
2. DE ARCHEOLOGISCHE SITE	15
2.1 Het onderzoeksgebied.....	24
2.1.1 Landschappelijk kader	24
2.1.2 Historisch kader	29
2.1.3 Archeologisch kader	34
2.2 Bodemopbouw.....	35
2.3 De sporen	37
2.4 De vondsten	37
2.5 Datering en interpretatie van de site	38
2.7 Behoud in situ.....	39
2.8 Samenvatting.....	41
3. DEPONEREN VAN HET ENSEMBLE.....	43
BIBLIOGRAFIE.....	44

BIJLAGEN

Bijlage 1: Lijst van afkortingen

Bijlage 2: Periodentabel

Bijlage 3: Lijst van plannen, tekeningen en kaarten

Bijlage 4: Fotolijst

Bijlage 5: Sporenlijst

Bijlage 6: Vondstenlijst

Bijlage 7: Dagrapporten

Bijlage 8: Overzichtsplan op bestaande toestand

Bijlage 9: Overzichtsplan op ontworpen toestand

- Bijlage 10: Overzichtsplan op bestaande toestand na de sloop
- Bijlage 11: Detailplan WP1 op bestaande toestand
- Bijlage 12: Detailplan gedempte kelders op bestaande toestand
- Bijlage 13: Overzichtsplan WP1 en gedempte kelders op ontworpen toestand
- Bijlage 14: Detailplan WP1 op ontworpen toestand
- Bijlage 15: Detailplan gedempte kelders op ontworpen toestand
- Bijlage 16: Profielen
- Bijlage 17: Profielenlijst

INLEIDING

De initiatiefnemer plant op een circa 318 m² groot perceel langs de Korenwal 3 in Bilzen (prov. Limburg) de realisatie van een appartementsgebouw met omgevingsaanleg. Hiervoor dient de bestaande bebouwing op het terrein te worden afgebroken.

Voor deze werken was een omgevingsvergunning vereist, waaraan een in akte genomen archeologienota toegevoegd diende te worden. Voor de uitvoer van het project dienden immers bodemingrepen uitgevoerd te worden. Daarnaast was de perceeloppervlakte van het terrein, gelegen in een vastgestelde archeologische zone buiten een gabarit bestaande lijninfrastructuur, groter dan 300 m² en de oppervlakte van de bodemingreep groter dan 100 m².¹

Naar aanleiding hiervan werd in 2018 door ARON bv een archeologienota (2018G120) opgemaakt. Deze archeologienota beschreef de resultaten van het bureauonderzoek dat voor het volledige gebied werd uitgevoerd. Omwille van de aard van de werken en het juridisch kader was het echter niet mogelijk om verder vooronderzoek uit te voeren voor de aanvang van de werken, noch om het onderzoeksgebied volwaardig archeologisch op te graven.

De bodemingrepen die in het onderzoeksgebied gepland waren, leken aanvankelijk over het algemeen beperkt tot 30 cm onder het maaiveld. Een diepere impact kon echter niet uitgesloten worden indien de funderingen dieper verwijderd moesten worden. Hierbij kon het aansnijden van potentieel aanwezige waardevolle archeologische resten niet uitgesloten worden vermits de bestaande bebouwing vermoedelijk slechts een beperkte impact in de diepte heeft gehad op het archeologische bodemarchief. Het was verder vnl. in het zuidoosten mogelijk dat oudere funderingen mee verwijderd werden bij de sloop van dieper gelegen kelders. Elders kon het archeologisch vlak tussen de funderingen echter vrijgelegd worden tijdens de sloop, waardoor werfverkeer compactatie of verstoringen kon veroorzaken. Ter hoogte van een geplande water- en infiltratieput, evenals ter hoogte van geplande rioleringsseuven, was er een grote kans op vergraving van potentieel bewaarde archeologische resten.

Gezien het bureauonderzoek aantoonde dat er een reële kans is op de aanwezigheid van archeologische resten op het terrein, werd voorgesteld om zowel de sloop van de gebouwen als het uitgraven van de putten en de seuven archeologisch te begeleiden om het terrein zo alsnog te kunnen waarderen en potentieel aanwezige resten te kunnen registreren. Aanvullend dienden ook de aanwezige kelders op het terrein te worden onderzocht en geregistreerd.

Deze archeologienota, die ID 8213² meekreeg, werd door Onroerend Erfgoed in akte genomen met als bijkomende voorwaarde dat de erkend archeoloog een andere dan de in het programma van maatregelen vermelde uitvoerder van archeomagnetisch onderzoek kan aanstellen indien dit onderzoek wenselijk zou zijn.

Een werfbegeleiding is een bijzondere vorm van de archeologische opgraving. Deze heeft als doel om het archeologisch bodemarchief maximaal te registreren en te onderzoeken, daar waar een volwaardige archeologische opgraving niet mogelijk of opportuun is. Het doel van een werfbegeleiding is bijgevolg gelijk aan dat van een archeologische opgraving zoals beschreven in hoofdstuk 19 van de CGP.

¹ Zie hiervoor de beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek bij het aanvragen of verlenen van vergunningen. https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf

² De Langhe & Wesemael 2018.

De registratie van de kelders en de werfbegeleiding (2019C321) die (met onderbrekingen) door *ARON bv* tussen 27 maart 2019 en 25 september 2020 uitgevoerd werd, vulde de verwachtingen van het vooronderzoek deels in. Tijdens de registratie van de kelders werden er geen waardevolle historische elementen aangetroffen. Tijdens de daaropvolgende werfbegeleiding werd echter wel een archeologische site aangetroffen. Het betreft restanten van de middeleeuwse stadsomwalling van Bilzen en een onderliggende, oudere cultuurlaag.

Ten tijde van de werfbegeleiding werd afgeweken van de geplande bodemingrepen zoals beschreven in de in akte genomen archeologienota. Omwille van deze afwijkingen werd bijkomend ook de uitgraving van een liftput opgevolgd. De geplande sleuven voor nutsleidingen werden uiteindelijk niet opgevolgd vermits uit het onderzoek bleek dat ze het relevante archeologisch vlak niet zouden raken.

Belangrijk is te vermelden dat er na de uitvoer van de sloopwerken een afwijking plaatsvond t.o.v. de omgevingsvergunning. De bestaande kelder werd uiteindelijk niet gesloopt, maar gedempt (ca. 35 m²). Na de sloop van de bovengrondse bebouwing, werd tevens besloten om niet verder af te graven op het terrein omwille van de stabiliteit van de omringende gebouwen. Het terrein werd daarentegen opgehoogd met bouwpuin dat vrijkwam tijdens de sloop van de bodemplaten en verhardingen. Waar de nieuwbouw oorspronkelijk op een betonplaat gebouwd zou worden, bleek het in de praktijk noodzakelijk om enkele palen te boren. Dit was niet bekend bij de opmaak van de archeologienota gezien voorafgaand aan de sloop geen bodemsonderingen of drukproeven uitgevoerd konden worden

Voorliggend eindverslag van deze opgraving geeft een beschrijving van de uitgevoerde werken, een overzicht van de resultaten en een interpretatie en een synthese voor de archeologische site.

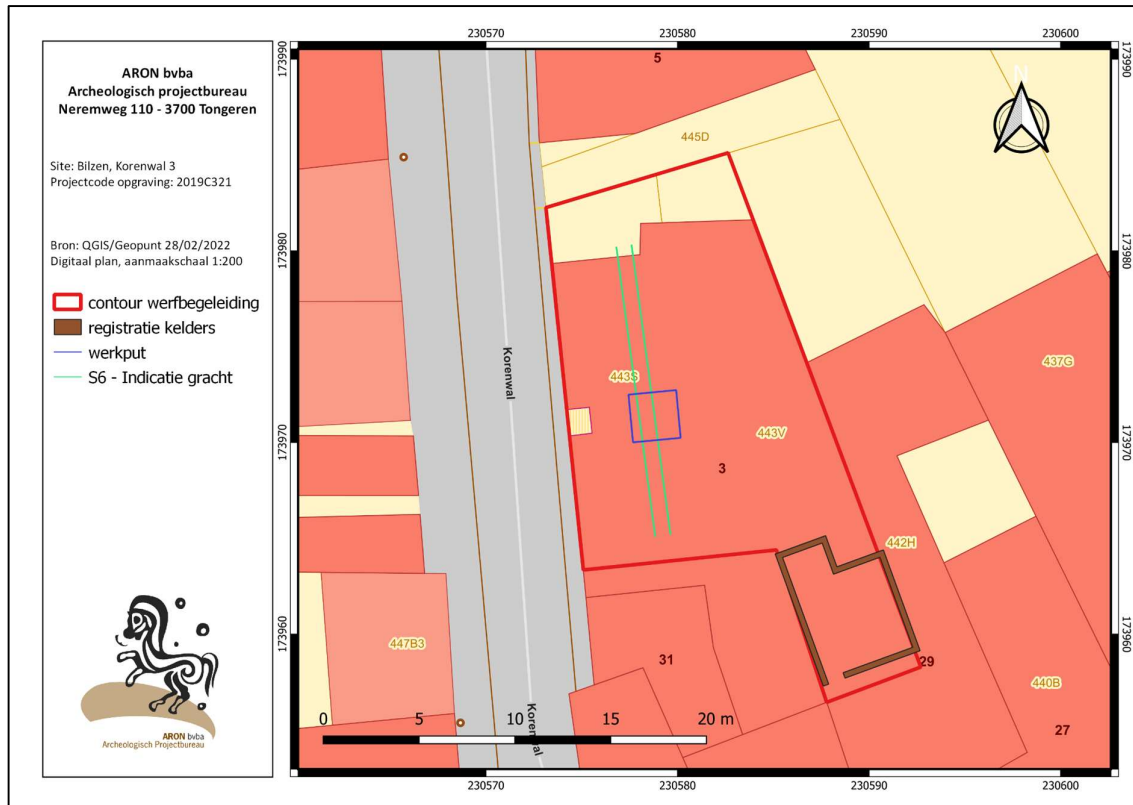
1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Registratie van de kelders / werfbegeleiding: 2019C321	
Naam en erkenningsnummer Archeoloog	Elke Wesemael OE/ERK/Archeoloog/2015/00007	
Rechtspersoon	ARON bv Archeologisch Projectbureau, Neremweg 110, 3700 Tongeren OE/ERK/Archeoloog/2015/00006	
Andere actoren en specialisten binnen het project	Functie	Naam
	<i>Projectleiding</i> <i>Veldwerkleider</i> <i>Assistent-archeoloog</i> <i>Aardkundige</i> <i>Topograaf</i> <i>Materiaaldeskundige</i>	Elke Wesemael Elke Wesemael Hanne De Langhe Willem Vanaenrode Joris Steegmans Natasja De Winter
Extern wetenschappelijk advies	<i>N.v.t.</i>	<i>N.v.t.</i>
Adresgegevens	Limburg, Bilzen, Korenwal	
Bounding box coördinaten	X-min,Y-min 230573.16,173956.20 ; X-max,Y-max 230592.97,173985.12	
Kadaster	Bilzen, 1e afdeling, sectie M nrs.443V en 443S	
Oppervlakte	Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 318 m ² . De zone waar bodemingrepen zijn gepland bedraagt ca. 283 m ² . De oppervlakte die tijdens het onderzoek werd opgegraven bedraagt 6,25 m ² . Er is een behoud in situ voorzien voor 270,75 m ² .	
Begin- en einddatum van het veldwerk	27 maart 2019 – 25 september 2020.	

Afb. 1: Orthofoto met afbakening van het onderzochte gebied in het rood (QGIS/Geopunt). Schaal 1:2000.

Afb. 2: Projectie van de aangetroffen sporen of vondstconcentraties op het kadasterplan (QGIS/Geopunt). Schaal 1:200.

1.2 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Voor het onderzoeksgebied werd, in het kader van de archeologienota met uitgesteld traject (ID ID 8213³) een bureauonderzoek uitgevoerd.

Op basis van het bureauonderzoek werd het archeologisch potentieel voor het aantreffen van archeologische resten vanaf de vroege middeleeuwen als hoog ingeschat. Dit omwille van de ligging van het terrein binnen de historische stadskern van Bilzen, waarvan de oude nederzettingkern mogelijk teruggaat tot de vroege middeleeuwen. De (laat-middeleeuwse) stadsomwalling ligt op slechts 45 m ten westen van het onderzoeksgebied. De kans op het aantreffen van ondiepe sporen is relatief klein vanwege de aanwezige bebouwing en verhardingen op het terrein. Vanwege dezelfde redenen is ook het potentieel op het aantreffen van oudere sporen relatief laag. De aanwezige kelder op het terrein zou mogelijk restanten bevatten van historische bebouwing die op cartografische bronnen zichtbaar is.

1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.3.1 DE GEPLANDE WERKEN EN HUN IMPACT

De initiatiefnemer plant op een circa 318 m² groot gebied langs de Korenwal 3 in Bilzen (prov. Limburg) de realisatie van een appartementsgebouw met omgevingsaanleg. Voorafgaand aan de werken dient de bestaande bebouwing, die quasi het volledige onderzoeksgebied inneemt, volledig afgebroken te worden (*Afb. 3 en BIJLAGE 08*).

Op het terrein wordt een appartementsgebouw gerealiseerd met een oppervlakte van ca. 186 m² (*Afb. 4 en BIJLAGE 09*). Tevens wordt een tuinberging gebouwd van ca. 20 m² en een berging voor fietsen met een oppervlakte van ca. 9 m². Deze gebouwen worden gefundeerd op een vloerplaat van 30 cm dikte die gestort wordt. Hiervoor moet het terrein tot 30 cm onder de weg (Korenwal) afgegraven worden.

De betrokken percelen worden omzoomd door een muur, die ook op 30 cm diepte onder het straatniveau gefundeerd wordt.

Achter de geplande bebouwing wordt een grasperk aangelegd van ca. 47 m². Voorts wordt een verhard terras aangelegd over een oppervlakte van ca. 14 m². De toegang naar de achterliggende tuin wordt verhard met dolomiet over een oppervlakte van ca. 36 m². De bodemingrepen voor deze omgevingsaanleg gaan eveneens tot op een diepte van maximaal 30 cm onder het straatniveau.

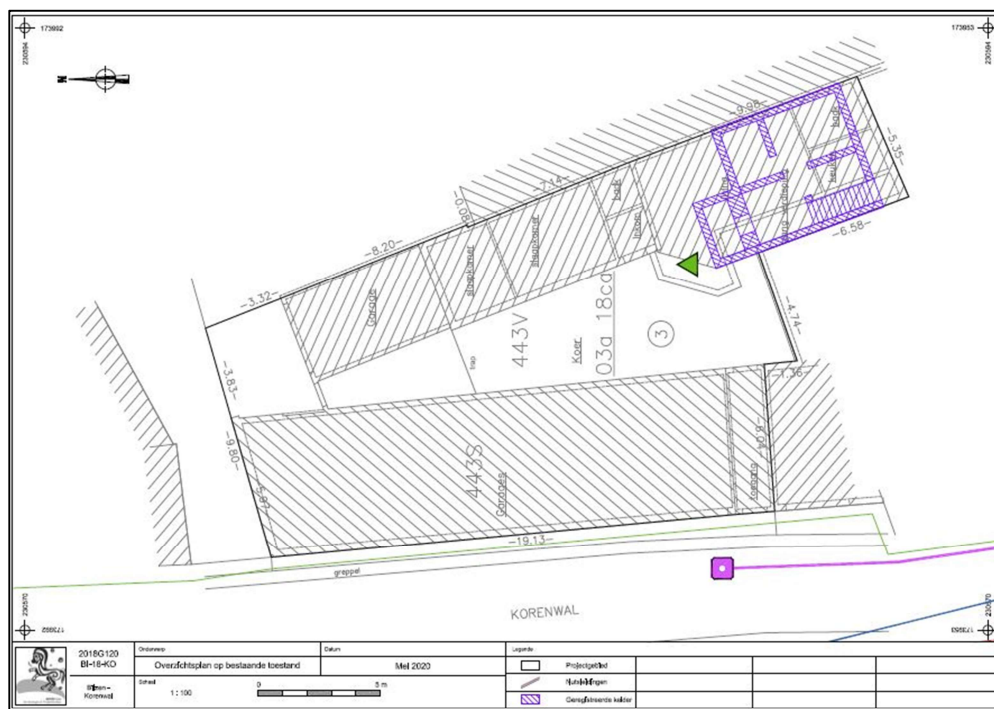
Nutsleidingen en riolering worden rechtstreeks aangesloten op de bestaande leidingen ter hoogte van de Korenwal.

De bestaande bebouwing op het terrein werd op 4 december 2019 afgebroken tot op het maaiveld. Bij deze ingreep werden over het volledige terrein slechts verstoringen aangesneden. Er waren geen archeologische vondsten.

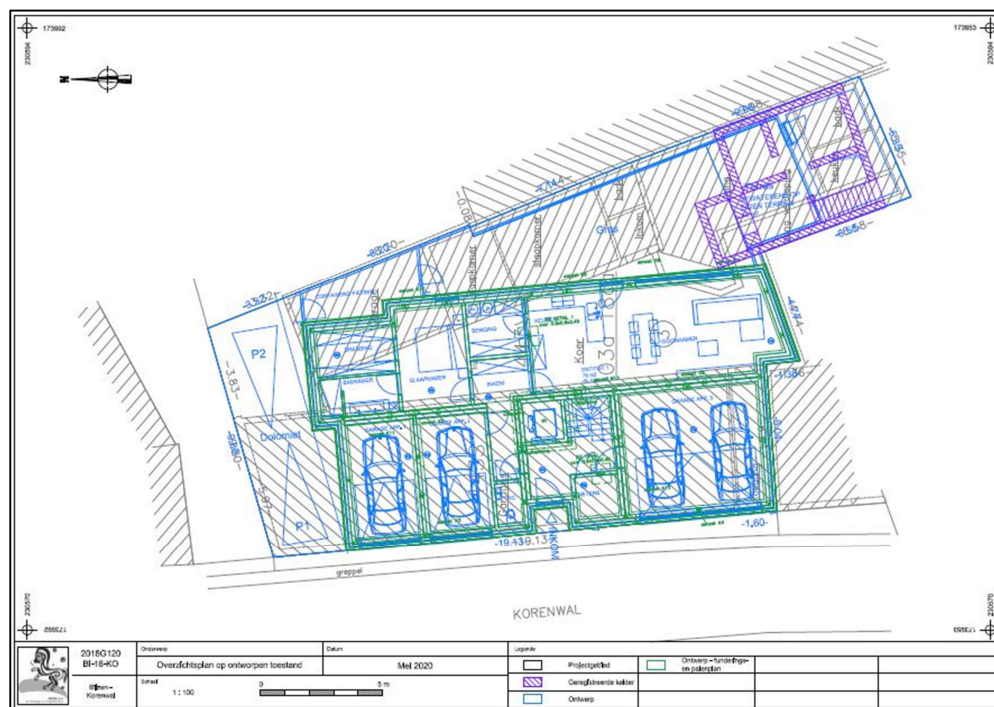
Belangrijk is te vermelden dat er na de uitvoer van de sloopwerken een afwijking plaatsvond t.o.v. de omgevingsvergunning. De bestaande kelder werd uiteindelijk niet gesloopt, maar gedempt. Na de sloop van de bovengrondse bebouwing, werd tevens besloten om niet verder af te graven op het terrein omwille van de stabiliteit van de omringende gebouwen. Het terrein werd daarentegen opgehoogd met bouwpuin dat vrijkwam

³ De Langhe & Wesemael 2018.

tijdens de sloop van de bodemplaten en verhardingen. Waar de nieuwbouw oorspronkelijk op een betonplaat gebouwd zou worden, bleek het in de praktijk noodzakelijk om enkele palen te boren. Dit was niet bekend bij de opmaak van de archeologienota gezien voorafgaand aan de sloop geen bodemonderingen of drukproeven uitgevoerd konden worden (zie ook § 1.4 *Werkwijze en strategie*).

Afb. 3: Overzichtsplan van de af te breken gebouwen (grijs gearceerd), van de te dempen kelders (paars) (Bron: Aron bv, digitaal plan, dd 25/05/2020, aanmaatschaal 1.50, 2019C321).

Afb. 4: Overzichtsplan van de geplande werken (groen en cyaan) geprojecteerd op de af te breken gebouwen (grijs gearceerd) en op de kelders (paars) (Bron: initiatiefnemer/Aron bv, digitaal plan, dd 25/05/2020, aanmaatschaal 1.50, 2019C321).

1.3.2 VRAAGSTELLING

De werfbegeleiding is een bijzondere vorm van de archeologische opgraving. Ze is daardoor onderworpen aan dezelfde decretale bepalingen als een opgraving. De werfbegeleiding heeft als doel om het archeologische bodemarchief maximaal te registreren en te onderzoeken, daar waar een volwaardige archeologische opgraving niet mogelijk of opportuun is. Het doel van een werfbegeleiding is bijgevolg gelijk aan dat van een archeologische opgraving.

De volgende onderzoeksvragen worden – indien van toepassing – in onderstaande tekst beantwoord:

Geo(morfo)logie en bodemopbouw

- Hoe is de (bewaarde) opbouw van het natuurlijk ontwikkeld bodemprofiel?
- Hoe is de stratigrafie in archeologische (antropogene) zin?
- Werden er ophogingslagen aangetroffen? Zo ja, wat is de datering en samenstelling van deze lagen en zijn deze archeologisch relevant? En hoe is deze te onderscheiden?
- Op welke diepte(s) bevinden zich eventueel relevante archeologische niveaus?
- Is er sprake van (sub-)recente verstoringen en post-depositionele processen? En wat is het effect daarvan op de eventuele aanwezige en/of te verwachten archeologische resten?

Sporen, structuren, vondsten en paleo-ecologische resten

- Indien het onderzoek geen archeologische fenomenen oplevert of categoriaal beperkte (bijvoorbeeld alleen losse vondsten):
 - Welke verklaring is hiervoor te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van verstoring van antropogene of natuurlijke en/of beperking van archeologische waarnemingsmogelijkheden? Nemen de civiele werkzaamheden eerder plaats in niet archeologische relevante niveaus? Of is er sprake van aantoonbare afwezigheid van bewoning en/of actief landgebruik of van een combinatie van genoemde factoren?
- Indien het onderzoek wel archeologische fenomenen heeft opgeleverd, hoe kan de vindplaats beschreven en geïnterpreteerd worden? Hierbij rekening houdend met volgende punten:
 - Wat is het aantal, de aard, de datering, plaats, omvang, horizontale en verticale spreiding van de begrenzing van sporen en structuren? Hoe is hun samenhang? Wat is de spoordichtheid van het geheel?
 - Wordt er muurwerk aangetroffen? Wat is de aard, functie, ligging en datering van dit muurwerk?
 - Indien grondsporen zijn aangetroffen: op welk niveau zijn deze leesbaar?
 - In de welke mate is uit de stratigrafie (profielen en vlakken en de relatie tussen sporen, structuren, e.d. een relatieve datering en fasering af te leiden?
 - Kunnen binnen de vindplaats(en) verschillende complextypes, verschillende functies worden onderscheiden?
 - Van welk vindplaatstype en welke datering(en) is er sprake?
 - Is er een ijzertijd factor aanwezig? Zo ja, hoe attesteert deze zich? Kan deze in verband gebracht worden met de zogenaamde nabijgelegen archeologische sporen én wat zijn hiervoor de (on)rechtstreeks aanwijzingen voor?
 - Zijn er aanwijzingen voor landgebruik (off-site patronen) in de zin van wegen, percelering, akkers, grondstofwinning, ...?

Vondsten en paleo-ecologische resten

- Welke vondsten en welke paleo-ecologische resten zijn in de context van een laag, spoor, of structuur aangetroffen? In welke mate dragen zij bij aan de karakterisering hiervan (complextypen)?

- Wat is de inschatting (assessment) van de paleo-ecologische genomen monsters. En wat is de te verwachten kwaliteit er van?
- Zijn er vondstconcentraties en wat is de aard hiervan?
- Welke datering is af te leiden uit vondsten in relatie tot sporen, structuren, lagen en profielen?
- Welke datering is af te leiden uit natuurwetenschappelijke gedateerde monsters in relatie tot sporen, structuren, lagen en profielen?
- In welke mate gaat het hierbij om vondsten en paleo-ecologische resten zonder context (aanleg- en stortvondsten, spoorloze vondsten)? Wat is hun aard, aantal en archeologische significantie? Wat is de horizontale en verticale spreiding?
- Hoe is per vlak de verhouding aanlegvondsten: vondsten uit sporen? Wat is de vondstdichtheid per vlak, per werkput, en in het geheel?
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?

Synthese

- Hoe kan samenvattend na dit onderzoek de bewoningsgeschiedenis van het onderzoeksgebied beschreven worden?
- Wat zijn de landschappelijke kenmerken van de locatie en zijn directe omgeving, voor, tijdens en na de onderzochte periode en welke conclusies kunnen getrokken worden over de invloed van de mens op de vorming van het landschap?
Welke verbanden zijn er te leggen met historische, historisch-landschappelijke bouwhistorische en/of overige cultuurhistorische aspecten van het onderzoeksgebied in zijn omgeving?
- Waarom zou men deze locatie uitgekozen hebben voor de ter plekke aangetroffen functie(s)?
- Hoe vergelijkbaar is de onderzochte locatie met andere locaties in de archeo-regio met dit complextype en deze datering en hoe passen de bevindingen van het onderzoek in de archeo-regionale context? Denk hierbij aan de kwaliteitsaspecten representiviteit en ensemblewaarde.

Kwaliteit

- Wat is de fysieke kwaliteit (gaafheid en herkenbaarheid van sporen; conservering van (an)organisch vondstmateriaal en van ecologische resten) van het onderzoeksgebied? Welke verschillen zijn er t.a.v. dit aspect binnen het onderzoeksgebied (binnen verticale en/of horizontale grenzen; complextypen, periode, sites)?
- Wat is de inhoudelijke kwaliteit (zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde) van het onderzoeksgebied en welke verschillen zijn er t.a.v. dit aspect binnen delen van onderzoeksgebied (binnen verticale en/of horizontale grenzen; complextypen, periode, sites)?
- Welke waarde is er samenvattend te geven aan het onderzoeksgebied en de daarin te onderscheiden delen (binnen verticale en/of horizontale grenzen; complextypen, periode, sites?) Ofwel is of zijn er behoudenwaardige vindplaatsen aanwezig binnen de grenzen van het plangebied? Beschrijf en beredeneer.

Conclusies en aanbevelingen

- Is er een verwachting dat buiten het nu onderzochte gebied nog resten van deze vindplaats aanwezig zijn en wat is de verwachting omtrent de fysieke en inhoudelijke kwaliteit daarvan?
- Hoe verhouden de conclusies zich tot de resultaten van het eerdere onderzoek of andere bekende gegevens?

1.3.3 RANDVOORWAARDEN

De archeologienota met het programma van maatregelen voor de registratie van de aanwezige kelders en de werfbegeleiding (ID 8213⁴) werd door het *Agentschap Onroerend Erfgoed* in akte genomen als bijkomende voorwaarde dat de erkend archeoloog een andere dan de in het programma van maatregelen vermelde uitvoerder van archeomagnetisch onderzoek kan aanstellen indien dit onderzoek wenselijk zou zijn.

1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE

Op 16 april 2018 werd via het archeologieportaal bij het Agentschap Onroerend Erfgoed de aanvang van de opgraving gemeld met referentie ID 987.

Het onderzoek aan de Korenwal werd uitgevoerd tussen 27 maart 2019 en 25 september 2020 door *Aron bv* (OE/ERK/Archeoloog/2015/00006). Het onderzoek was tweeledig: eerst dienden de bestaande kelders te worden geregistreerd, waarna een werfbegeleiding plaatsvond. De werfbegeleiding omvatte een begeleiding van de sloopwerken enerzijds en een begeleiding van de diepere graafwerken voor de bouw van het appartementsgebouw en omgevingsaanleg anderzijds.

De registratie van de kelders werd uitgevoerd op 27 maart 2019 door *Elke Wesemael* als veldwerkleider en *Hanne De Langhe* als assistent-archeoloog. Er werden tijdens de registratie geen waardevolle historische elementen aangetroffen. Desondanks werd de volledige kelder opgemeten, gefotografeerd en geregistreerd conform de Code van Goede Praktijk, hoofdstuk 15 en conform het in akte genomen Programma van Maatregelen.

De bestaande bebouwing op het terrein werd op 4 december 2019 afgebroken tot op het maaiveld. *Willem Vanaenrode (Aron bv)* volgde de sloop van de vloerplaten en de verhardingen op. Bij deze ingreep werden over het volledige terrein slechts verstoringen aangesneden. Er waren geen archeologische vondsten.

Zoals reeds vermeld plaatsvond een afwijking t.o.v. de omgevingsvergunning na de uitvoer van de sloopwerken. De bestaande kelder werd uiteindelijk niet gesloopt, maar gedempt. Na de sloop van de bovengrondse bebouwing, werd tevens besloten om niet verder af te graven op het terrein omwille van de stabiliteit van de omringende gebouwen. Het terrein werd daarentegen opgehoogd met bouwpuin dat vrijkwam tijdens de sloop van de bodemplaten en verhardingen. Waar de nieuwbouw oorspronkelijk op een betonplaat gebouwd zou worden, bleek het in de praktijk noodzakelijk om enkele palen te boren. Dit was niet bekend bij de opmaak van de archeologienota gezien voorafgaand aan de sloop geen bodemsonderingen of drukproeven uitgevoerd konden worden. Dit vermits het perceel (in het centrum) aanvankelijk volledig bebouwd was. Uit bodemsonderingen, uitgevoerd na de afbraakwerken, bleek de bodem niet geschikt om zomaar op een plaat te bouwen. Er moesten daarom bijkomend ook 41 palen geboord worden, waarop de plaat gestort zou worden (*Afb. 5-6*). Deze palen werden vanop het opgehoogd werkvlak, aangelegd na de sloopwerken, geboord. De palen hebben een doorsnede van 14 cm en gaan 40 cm diep. Op de palen werden funderingsbalken aangelegd die ca. 25 cm boven de palen uitgegraven werden in de puinlaag. De betonplaat (ca. 20 cm hoog) werd nadien op het bouwpuin gegoten. Ook bleek op basis van het nieuw aangeleverd funderingsplan dat er een liftput van 250 x 250 cm en 150 cm diep centraal in de nieuwbouw werd voorzien.

In overleg met de bouwheer en de architecte werd besloten om de bijkomende werken te evalueren en indien nodig archeologisch te begeleiden. Hierbij werd na elke waarneming op het terrein de situatie opnieuw geëvalueerd en nagegaan of de toekomstige werken een impact zouden hebben op het (potentieel) aanwezige archeologische bodemarchief. Indien dit het geval was of er hieromtrent geen zekerheid was, werden de werken

⁴ De Langhe & Wesemael 2018.

opgevolgd door een archeoloog. Werken waarvan op afdoende wijze werd aangetoond dat ze het archeologisch vlak niet zouden aansnijden, werden niet opgevolgd.

Op 4 augustus 2020 werd de aanleg van het vlak voor de vloerplaat archeologisch begeleid door *Elke Wesemael*. Tijdens de afgraving werden opnieuw enkel verstoringen aangesneden. Er waren geen archeologische vondsten.

Op 5 augustus 2020 werd de uitgraving van de liftput opgevolgd door *Elke Wesemael*. Tijdens deze uitgraving werden zeven sporen geregistreerd, waaronder een puinpakket op een egalisatiepakket tot op 70 cm diepte onder het maaiveld. Hieronder werd het eerste archeologisch relevant vlak aangesneden.

Op basis van de uitgraving van de liftput werd dus een eerste zicht bekomen op de bodemopbouw van het terrein. Op basis hiervan kon volgende impactbepaling vastgesteld worden:

Het relevant archeologisch vlak werd niet aangesneden bij de sloopwerken en de aanleg van de vloerplaat, hetgeen de waarnemingen op het terrein al bevestigden. Ook bij de uitgraving van de funderingsbalken tot op 45 cm diepte onder het maaiveld zou het archeologisch vlak (op ca. 70 cm onder het m.v.) niet geraakt worden. Gezien het projectgebied opgehoogd werd als gevolg van de aanpassingen van de funderingen, werden deze in het puinpakket afgegraven. Ook de uitgraving van de sleuven voor de nutsleidingen werd in het ophogingspakket uitgevoerd en daarom werden deze sleuven niet opgevolgd.

Het archeologisch vlak werd wel aangesneden bij het boren van de palen en het uitgraven van de liftput en de putten. Bij het boren van de palen betreft dit echter een zeer plaatselijke verstoring waarbij de gehele omringende archeologische context behouden blijft. De palen hebben daarenboven een zeer beperkte omvang (14 cm doorsnede). Een opgraving van het archeologisch bodemarchief tussen de palen zou dan ook tot meer verstoring geleid hebben dan de palen op zich veroorzaken. Daarenboven was een opgraving niet mogelijk omdat dit type fundering niet verkozen werd om de uitgravingen op het terrein te beperken om de stabiliteit van omliggende gebouwen te garanderen. Het boren van de palen gebeurde vanop het aangelegd werkvlak dat bestond uit puin van de sloop, waardoor er ook geen risico bestond op compactatie van onderliggende resten. Omwille van bovenstaande redenen werd het boren van de palen niet opgevolgd.

Het uitgraven van de waterput en infiltratieput zou diepere bodemingrepen met zich meebrengen, en de aangetroffen archeologisch relevante niveaus volledig verstoren.

De locatie van de infiltratievoorzieningen - in het noorden van het terrein – was in gebruik als kraanplaats tijdens de sloop- en funderingswerken. Omwille van de stabiliteit van de omringende gebouwen werd de kraan op een ondieper gefundeerde plaat gezet en werden de twee putten aan het einde van de werkzaamheden afgegraven en onmiddellijk terug dichtgemaakt. Daarom werden deze werken niet opgevolgd.

Alle graafwerken werden uitgevoerd door de firma Smeets & zn d.m.v. een 20 ton kraan op rupsbanden met een platte bak van 2 m. Alle onderzoeken werden intern begeleid door *Elke Wesemael (Aron bv)*. *Hanne De Langhe (Aron bv)* schreef het archeologierapport.

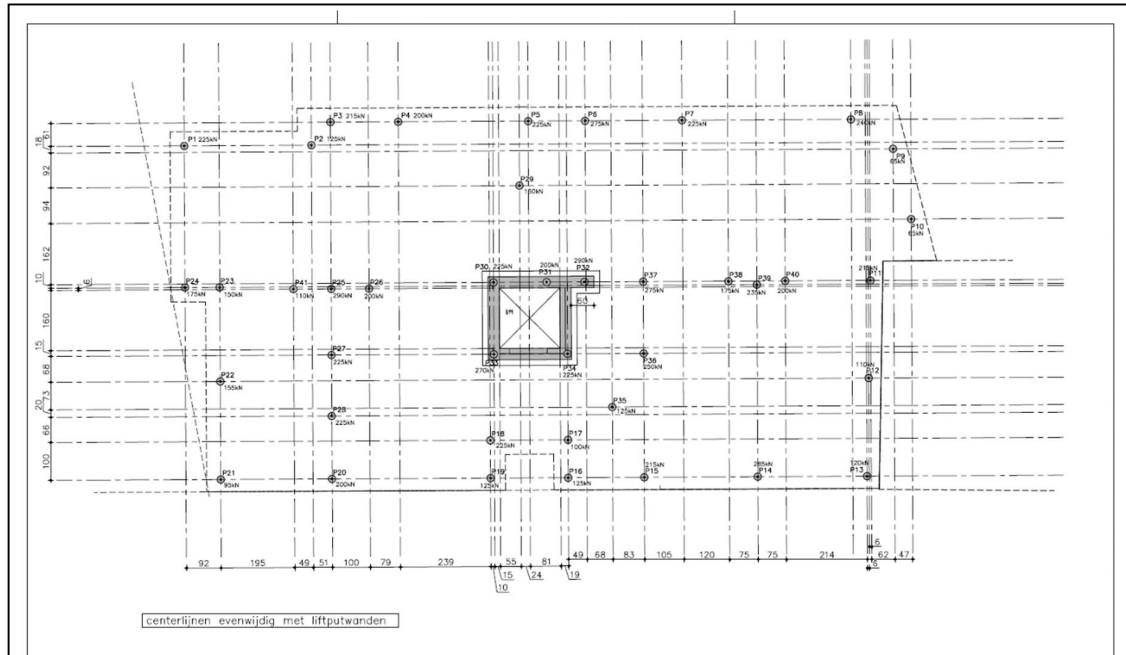
Tijdens de werfbegeleiding werd vanwege de reeds beschreven wijziging van de bodemingrepen afgeweken van het in akte genomen Programma van Maatregelen.

Het archeologisch vlak werd tijdens de sloopwerken en de aanleg van de vloerplaat niet vrijgelegd en kon dus ook niet geregistreerd worden. Het bouwpuin dat resulteerde uit de afbraak werd immers meteen gebruikt om het terrein op te hogen en het archeologisch vlak bevond zich op 70 cm onder het maaiveld. Over de volledige werkput bestond het pakket dat tijdens de sloopwerken en de aanleg van de vloerplaat waargenomen werd, enkel uit recente verstoringen. Deze werden fotografisch vastgelegd tijdens de opvolging van de werken.

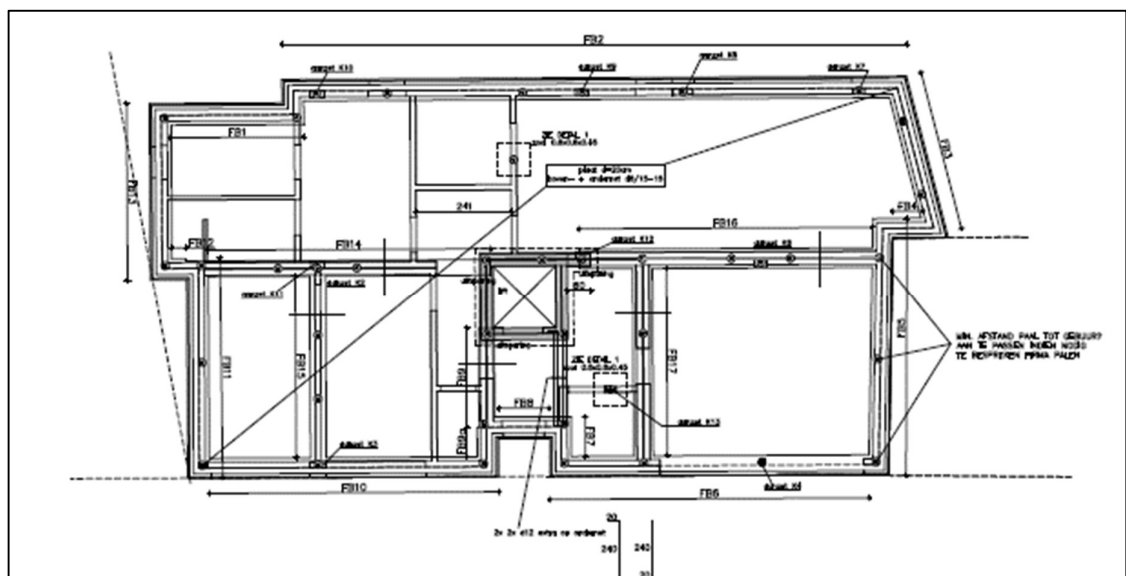
Het uitgraven van de liftput werd bijkomend opgevolgd t.o.v. het in akte genomen Programma van Maatregelen.

Het uitgraven van de water- en infiltratieput gebeurde niet conform het in akte genomen Programma van Maatregelen.

De uitgraving van sleuven voor nutsleidingen en riolering werd niet opgevolgd, aangezien uit de tot dan toe bekende gegevens op het terrein duidelijk bleek dat deze uitgravingen geen impact zouden hebben op het relevant archeologisch vlak, dat dieper lag.

Afb. 5: Funderingsplan met aanduiding palen en liftput (Bron: initiatiefnemer, digitaal plan, dd 05/02/2020, aanmaatschaal onbekend, 2019C321).

Afb. 6: Funderingsplan met aanduiding palen, liftput en funderingsbalken (Bron: initiatiefnemer John Janssen, digitaal plan, dd 05/02/2020, aanmaatschaal onbekend, 2019C321).

De liftput werd machinaal aangelegd met een 20 ton rupskraan met een platte bak van 2 m breed. De liftput werd laagsgewijs aangelegd tot op een diepte van ca. 1,6 m onder het maaiveld, tevens het niveau van de moederbodem. De put werd aangelegd tot op maximale uitgraafdiepte volgens het ontwerpplan en werd vervolgens geregistreerd. De 4 profielen in de put werden opgeschoond, gefotografeerd en manueel getekend. De opmetingen gebeurden digitaal conform CGP 15.2. Van de put en de 4 profielkolommen werden overzichtsfoto's en aansluitend detailfoto's gemaakt.

Gezien in het aangelegd vlak op het terrein enkel een puinlaag aanwezig was en de omvang van de liftput dusdanig beperkt was, werden de sporen enkel in profiel geregistreerd. Op deze wijze kon voldoende informatie over de afmetingen en aard van de vulling bekomen worden. Alle archeologische sporen werden conform CGP 15.4 manueel opgeschoond, opgemeten, ingetekend, gefotografeerd (voorzien van spoornummer, noordpijl en schaal aanduiding), beschreven (aard van het spoor, beschrijving van de vulling en de aflijning, textuur,...) en genummerd.

Er kwamen gedurende het onderzoek zeven sporen aan het licht, m.n. zes lagen waaronder een recente puinlaag en een (sub-)recent egalisatiepakket, met daaronder drie lagen die gerelateerd kunnen worden aan de stadswalling en één gracht die in dezelfde context te situeren is. Tot slot werd onder deze sporen een oudere cultuurlaag aangetroffen.

De sporen werden tijdens de uitgraving van de liftput en in profiel doorzocht op vondstmateriaal om een datering aan de vulling toe te kunnen wijzen. Er werden twee vondsten aangetroffen die werden geregistreerd conform CGP 14.8. Het betrof aardewerk dat met de hand ingezameld werd en afkomstig is uit een ophoging, vermoedelijk te relateren aan de stadswal (S4). Er werden sporen- en vondstenlijsten opgemaakt. Gezien de aard van de context werden er geen staalnames uitgevoerd. Er werd bijgevolg geen stalenlijst opgemaakt.

Tijdens de begeleiding werd een metaaldetector ingezet door de archeologen. Er werd een metaaldetector gebruikt die het volledige spectrum aan archeologische metalen kan detecteren. Er werden echter geen vondsten mee gedetecteerd.

De analoge registratie werd op het terrein uitgevoerd conform CGP 14.4. Daarnaast had het veldteam de beschikking over een Leica GPS. Het opgravingsvlak en de profielputten werden ingemeten door middel van deze GPS, met de planimetrie in Lambert coördinaten (ESPG:31370), altimetrie ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing, conform CGP 14.3. De veldwerkleider hield dagrapporten bij. Wanneer een werkput of sleuf volledig was onderzocht, konden de bouwwerken op het terrein in overleg met de erkend archeoloog worden verdergezet.

2. DE ARCHEOLOGISCHE SITE

In dit hoofdstuk wordt eerst dieper ingegaan op het landschappelijke ligging van de site en wordt het historisch en archeologisch kader van de site en haar omgeving geschetst (2.1). Vervolgens wordt de bodemopbouw besproken (2.2). Daarna wordt de site beschreven aan de hand van het bestand aan sporen en vondsten (2.3 en 2.4) en volgt een datering en interpretatie van de site (2.5).

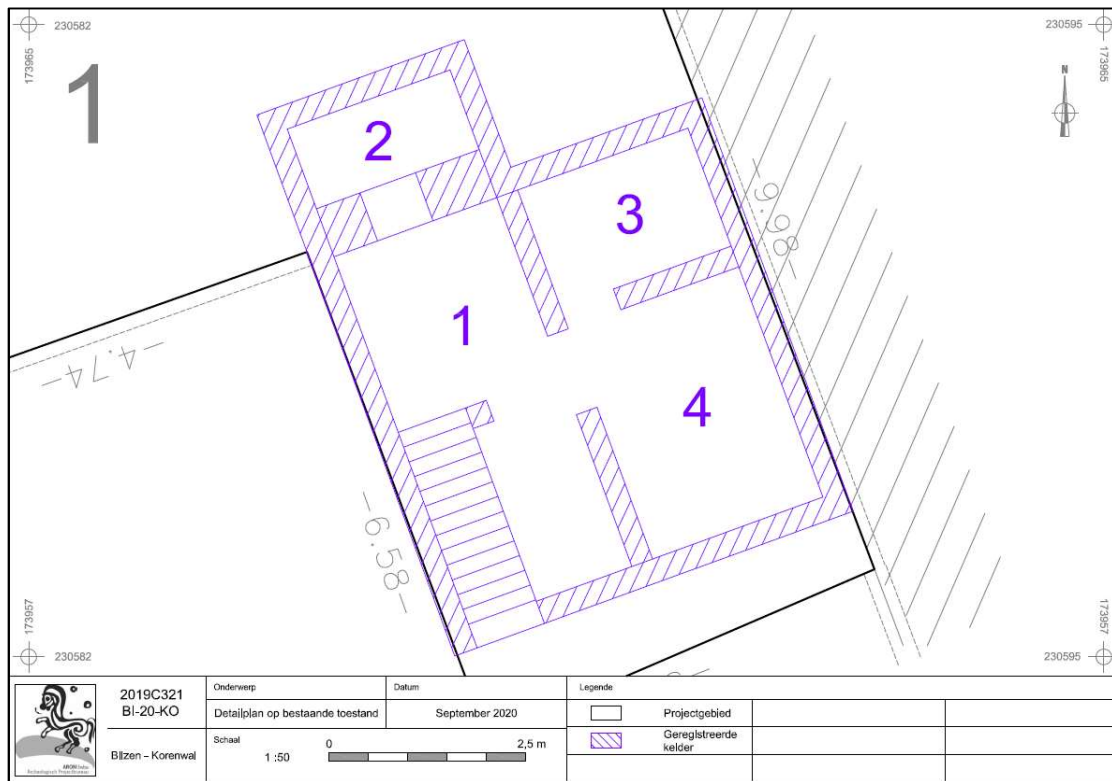
Voor het assessmentrapport van de sporen, vondsten en stalen wordt verwezen naar het document in bijlagen 5-6.

1.3.1 OVERZICHT VAN DE GEREGISTREERDE KELDERS

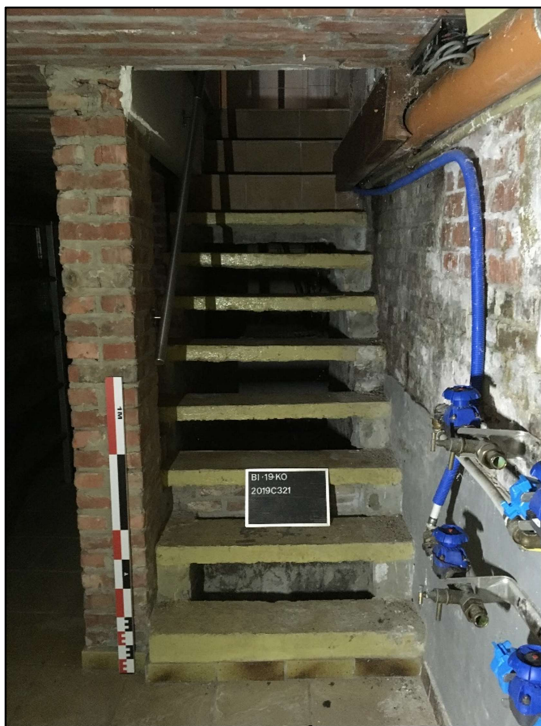
De kelder onder de bestaande bebouwing had een totale oppervlakte van ca. 35 m² en werd volledig geregistreerd. Er werden tijdens deze registratie geen waardevolle historische elementen waargenomen. Het opmetingsplan van de kelder is terug te vinden op de *Afb. 7* en in de BIJLAGEN.

De kelder bestond uit drie volwaardige kelderruimtes (*Afb. 7 nr. 1, 3-4, Afb. 8-11*) van ca. 2 m hoog en één ruimte van ca. 1 m hoog, toegankelijk via een opening van ca. 0,80 m x 0,50 m op een hoogte van ca. 1,20 m (*Afb. 7 nr. 2, Afb. 12-13*). Deze ruimte lag ten noorden van de kelderruimte waarin de trap stond en had een oppervlakte van ca. 2,4 m². Ten oosten van de toegangsruimte (5 m x 2,2 m) bevond zich kelderruimte nr. 4 (*Afb. 14-15*) met een grootte van 3,1 m x 2,2 m. Deze ruimte gaf toegang tot een noordelijke ruimte van 2,2 m x 1,6 m (*Afb. 7 nr. 3 en Afb. 16*).

De kelders waren opgebouwd uit bakstenen muren. Eén binnenmuur bestond volledig uit betonblokken en bleek dus recenter. De bakstenen buitenwanden waren tot op een hoogte van ca. 80 cm bepleisterd en grijs geleverd. De wand van de ondiepe kelder was volledig bepleisterd en geleverd. De vloer bestond uit betonnen vloertegels en de plafonds bestonden uit gewapend beton of waren gemetseld in bakstenen. Er werden nergens gewelven waargenomen. De afwerking (plinten en een doorgang) bestond uit (sub-)recente stenen plinten en tegels. De trap was bovenaan betegeld en bestond onder uit betonnen platen die steunden op bakstenen. De trapleuning en allerhande leidingen bleken recent van oorsprong. Er werden dus geen elementen waargenomen die wezen op de aanwezigheid van waardevol erfgoed.

Afb. 7: grondplan kelderruimte (Bron: Aron bv, digitaal plan, dd 25/05/2020, aanmaakschaal 1.50, 2019C321).

Afb. 8-9: foto's toegang kelderruimte en ruimte achter de trap (Bron: Aron bv, dd 27/03/2019, 2019C321).

Afb. 10: foto's toegang kelderruimte met trap (Bron: Aron bv, dd 27/03/2019, 2019C321).

Afb. 11: foto's toegangsruimte kelder (Bron: Aron bv, dd 27/03/2019, 2019C321).

Afb. 12: foto toegangsruimte kelder met betegelde doorgang naar kleinere ruimte (Bron: Aron bv, dd 27/03/2019, 2019C321).

Afb. 13: foto kleinere kelderruimte (Bron: Aron bv, dd 27/03/2019, 2019C321).

Afb. 14-15: foto's kelderruimtes ten westen van de toegangsruimte met trap. De foto links is een weergave van de ruimte die achterin gelegen is op de foto rechts (Bron: Aron bv, dd 27/03/2019, 2019C321).

Afb. 16: foto zuidoostelijke kelderruimte (Bron: Aron bv, dd 27/03/2019, 2019C321).

1.3.2 OVERZICHT VAN DE WERFBEGELEIDING

Tijdens de sloopwerken werd het vlak meteen opgehoogd met het bouwpuin over de volledige oppervlakte van het terrein. Het vlak werd dus in feite nooit echt in z'n geheel vrijgelegd aangezien het afbraakmateriaal ter plaatse bleef liggen om het terrein op te hogen. Tijdens de sloopwerken werden enkel verstoringen waargenomen die uitvoerig gefotografeerd werden.

Tijdens de daarop volgende aanleg van het vlak voor de vloerplaat, werden eveneens enkel verstoringen waargenomen die opnieuw gefotografeerd werden (Afb. 17-21).

Afb. 17: foto van de sloopwerken op het terrein met links de korenwal (Bron: Aron bv, dd 04/12/2019, 2019C321).

Afb. 18: Zicht op de sloopwerken in het noordelijk deel van het terrein (Bron: Aron bv, dd 04/12/2019, 2019C321).

Afb. 19: Zicht op de sloopwerken centraal op het terrein met het sloopaafval dat rechtstreeks gebruikt werd om het terrein op te hogen (Bron: Aron bv, dd 04/12/2019, 2019C321).

Afb. 20: Zicht op de zuidelijke helft van het onderzoeksgebied (Bron: Aron bv, dd 04/12/2019, 2019C321).

Afb. 21: Zicht op de vloerplaat op het uiterst zuidelijk deel van het onderzoeksgebied. Onder deze vloerplaat lag de geregistreerde kelder die niet gesloopt, maar gedempt werd. De toegang naar de kelder is rechts op de foto nog zichtbaar (Bron: Aron bv, dd 04/12/2019, 2019C321).

Na afloop van de sloopwerken en de aanleg van het vlak, werd de uitgraving van een liftput archeologisch begeleid. De liftput werd uitgegraven tot op 1,7 m diepte, tot in de B-horizont. Uit de registratie van de profielen bleek dat het terrein bedekt was met een egalisatiepakket van 50 cm dik met hierop een recent puinpakket (S1-2). De moederbodem bevond zich op 56,75 m TAW onder een aantal bijkomende lagen en een gracht, die allen als sporen werden geregistreerd en gerelateerd konden worden aan de vroegere stadsomwalling.

Centraal door de liftput liep een NZ georiënteerde gracht (S5) door twee ophogingspakketten (S3-4) die vermoedelijk te relateren zijn aan de stadsomwalling en ten westen van de gracht bewaard zijn (PR1-3). Ten oosten van de gracht (PR1, 3-4) werd een pakket waargenomen dat de gracht deels doorsneed en dus recenter van aard is (S7). De onderzijde van de gracht bevindt zich in een horizontale cultuurlaag (S6) die in alle vier de profielen zichtbaar was. Hieronder werd op 150 cm diepte onder het maaiveld de moederbodem aangesneden.

In profiel PR 4 werden enkele recente verstoringen met heel wat puin aangetroffen waardoor het profiel hier moeilijker leesbaar was.

2.2.1 SPOREN EN STRUCTUREN

De afdekkende puinlaag S1 was 10 tot 50 cm dik en betrof de laag die aangebracht was tijdens de sloop van de bebouwing op het terrein. De laag bestond o.a. uit steenpuin, betonfragmenten, mortel en ander recent bouwafval.

Onder deze puinlaag werd een horizontaal egalisatiepakket S2 aangetroffen bestaande uit donkerbruine leem met vermenging van baksteenfragmenten, keien en steenkool.

Onder de egalisatielaag werden in PR1 twee schuin gelegen ophogingspakketten (S3-4) waargenomen ten westen van een spitse gracht met vlakke bodem (S5). Onder deze pakketten bevindt zich in een horizontale cultuurlaag (S6).

Doorheen deze drie lagen werd de diepe gracht (S5) gegraven. In de profielen op het terrein resteerde enkel de diepste punt van deze gracht, waar de bovenrand zich heeft bevonden is onduidelijk. De gracht heeft met zekerheid lange tijd open gelegen, gezien de duidelijke vochtbandjes ter hoogte van de onderste halve meter.

De onderzijde van de gracht bevindt zich in een horizontale cultuurlaag (S6). Dit was de bouwvoor (en het maaiveld) voorafgaand aan de aanleg van de stadswal. Dit pakket komt horizontaal in alle vier de profielen voor, en dateert uit? Hk werd ingezameld, maar alleszins ouder als de eerste wal (deze is vermoedelijk 12de eeuws, onder Lodewijk I van Loon).

Na het vullen van de gracht, werd deze vergraven aan de oostzijde (stadzijde)(S7, mogelijk door de her-aanleg en verhoging van de wal. Maar S7 kan natuurlijk ook een zeer grote kuil zijn en afgetopt aan de bovenzijde. Tot slot kwam namelijk het egalisatiepakket (S2) over alles heen.

Uit S4 werden twee fragmentjes aardewerk ingezameld. Op basis van de aangetroffen aardewerkvondsten, kan dit ophogingspakket gedateerd worden in de late middeleeuwen.

2.1 HET ONDERZOEKSGBIED

2.1.1 LANDSCHAPPELIJK KADER

Het terrein, gelegen in het stadscentrum van een Bilzen, heeft een oppervlakte van ca. 3,18 a en is kadastraal gekend als Bilzen, 1e afdeling, sectie M nrs.443V en 443S. Het terrein wordt begrensd door de Korenwal in het westen en aanpalende woonpercelen in het noorden, oosten en zuiden en wordt tot heden ingenomen door bebouwing en verhardingen (Afb. 22).

Afb. 22: Kleurenorthofoto uit 2021 met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood).

Het onderzoeksgebied is gelegen in Vochtig Haspengouw op de grens met de Kempen (Afb. 23). Het terrein ligt aan de voet van een noordoostelijk georiënteerde helling van een zuidwest-noordoost georiënteerde heuvel aan de rand van de Demervallei. De Demer stroomt op ca. 260 m ten zuidoosten van het terrein. De Demervallei is drassig en bevat veel beekjes, afwateringskanaaltjes en enkele vijvers. De oostelijke oever is vrij steil en loopt op tot 88 m hoogte.⁵

Het reliëf van de westelijke oever, waarop ons terrein gelegen is, kent een zachter verloop. Op het digitaal hoogtemodel Vlaanderen is duidelijk zichtbaar hoe de Korenwal en aanpalende percelen ca. 1 m hoger zijn t.o.v. omliggende gebieden (Afb. 24-25). De Hospitaalstraat, gelegen op ca. 40 m ten westen van het onderzoeksgebied, op de rand van het historisch stadscentrum, is dieper ingesneden in de voet van de helling waarop het projectgebied gelegen is. Deze reliëfverschillen kunnen gerelateerd worden aan de vroegere stadsomwalling en de gracht. Het reliëf op het terrein zelf daalt zacht af in zuidoostelijke richting van ca. 58,5 m TAW naar ca. 57,6 m TAW en is vanwege de ophoging antropogeen van aard.

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Historische stadskern van Bilzen [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140045> (Geraadpleegd op 22-02-2022)

Volgens de Tertiair geologische kaart is de Tertiaire ondergrond ter hoogte van het onderzoeksgebied opgebouwd uit de mariene *Formatie van Bilzen*, behorend tot de Groep van de Rupel (*Afb. 26, lichtblauw*). Deze formatie bestaat uit twee zandpakketten gescheiden door een opvallend kleipakket.⁶

Ter hoogte van het huidige onderzoeksgebied werden op de Tertiaire afzettingen eolische leempakketten afgezet die 4 - 10 m dik zijn (*Afb. 27, bruin*). Deze leempakketten worden van elkaar gescheiden door bodems en zijn elk het gevolg van een nieuwe influx aan eolisch materiaal.

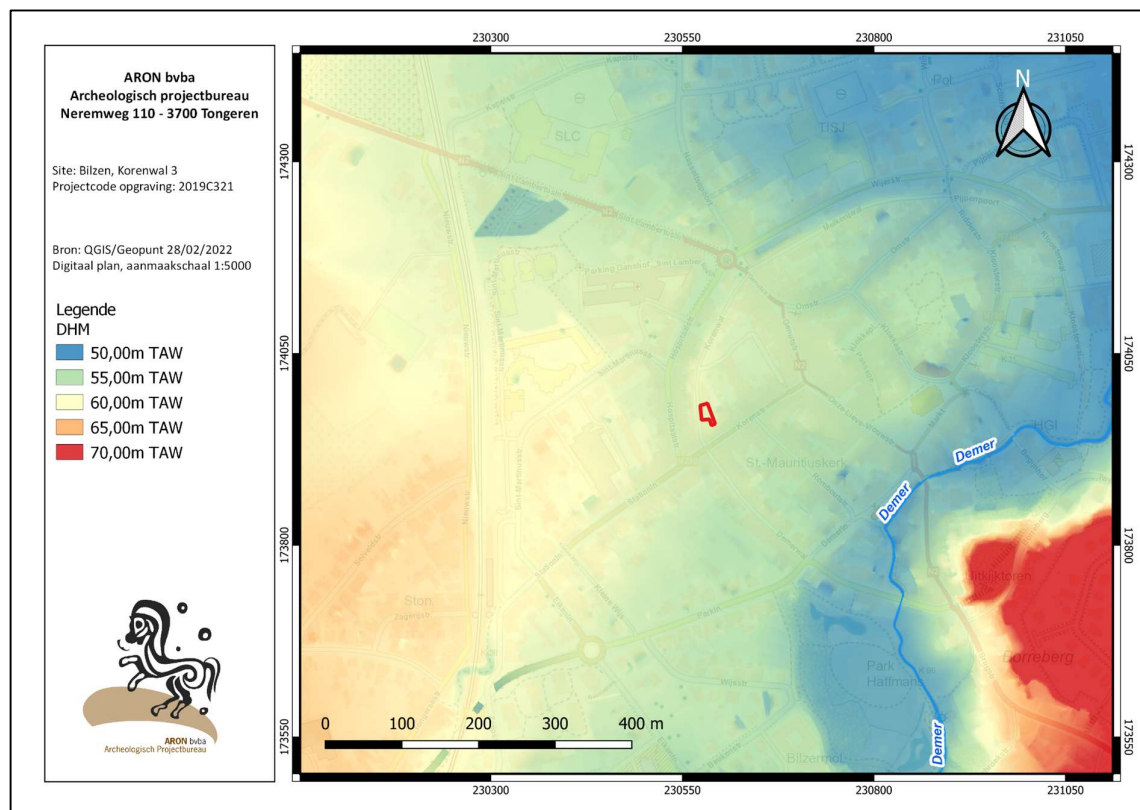
De eerste leem die grote delen van het landschap bedekte en op vele plaatsen terug te vinden is, is de Henegouwenleem van het Riss. Boven op deze lemen uit het Riss is op sommige plaatsen een duidelijke bodem ontwikkeld. Deze Eembodem wordt de Rocourtbodem genoemd. De Haspengouwloess die deze Rocourtbodem bedekt, is een gelaagde loess met een iets grijzer karakter dan de onderliggende. Het volgende en jongere leempakket bestaat uit een bruine korrelige loess die verschillende typische horizonten bevat. Onderaan vinden we vaak gleyige bodems (Nassboden). Verspreid over het onderste deel van het middelste leempakket komen fijne lensjes met residuele keitjes voor. De aslaag van Eltville, afkomstig van een vulkaan in de oostelijke Eifel, is ongeveer 5 mm dik en donkergrijs van kleur nl. de Eltviller Tuf. Bovenaan bevindt er zich een bodem die een tongvormig uitzicht heeft en dan ook de Tongenhorizont van Nagelbeek genoemd wordt. Aan de basis van de Tongenhorizont komt een humeus laagje voor. Samen met de aslaag van Eltville kunnen op basis van het humeus laagje deze loessafzettingen gedateerd worden als Weichseliaan, Boven-Pleniglaciaal. Deze leem wordt in de Belgische stratigrafie de Brabantleem genoemd. Het bovenste leempakket bestaat uit verstoven en verspoelde lemen uit het Holoceen met een sterke ontwikkelde actuele bruine bodem.⁷

Op slechts 30 m ten zuiden van het terrein komt in de Demervallei Demeralluvium voor (*Afb. 27, blauw*). De basis van het alluvium bestaat meestal uit een basisgrind dat veel silexen en residuele grinden van het Tertiair bevat.

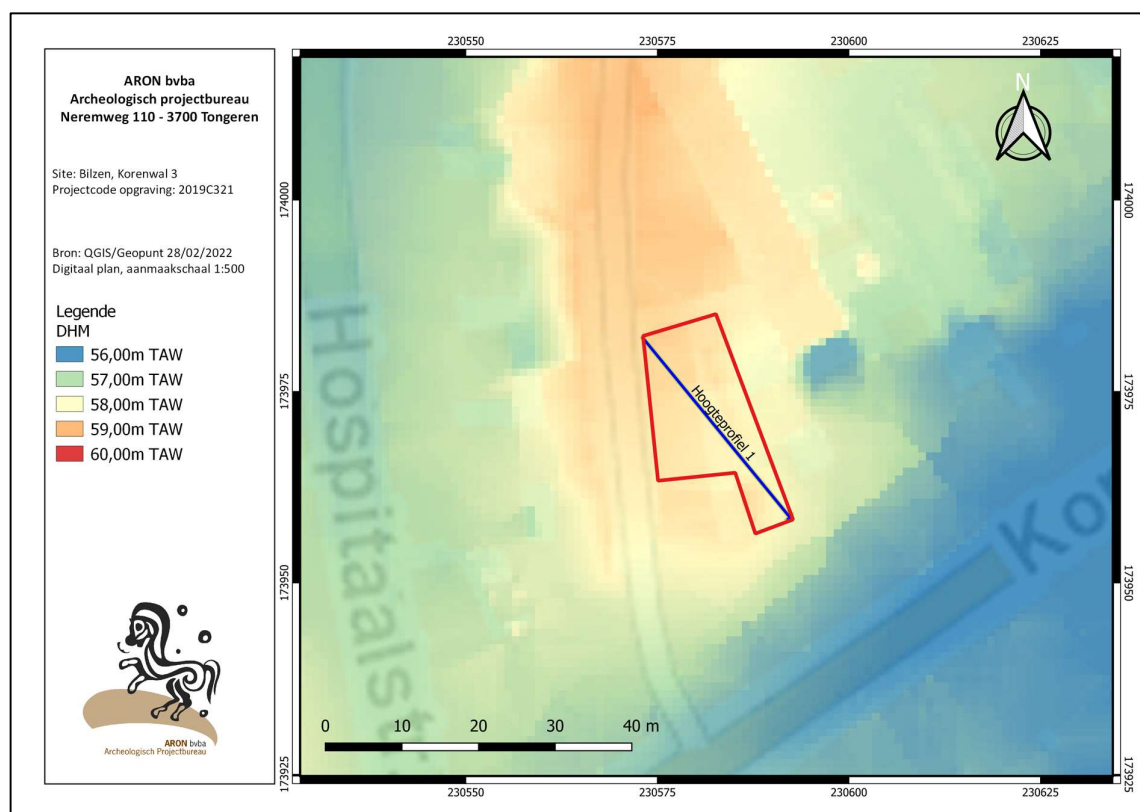
Volgens de bodemkaart komen op het terrein OB bodems voor, bodems waarvan het bodemprofiel gewijzigd of vernietigd is door menselijk ingrijpen in een bebouwde zone (*Afb. 28*). In de omgeving van de stadskern van Bilzen komen buiten de Demervallei leem- of zandleembodems met profielontwikkeling en in de Demervallei leembodems zonder profielontwikkeling voor. Vermits het terrein overwegend bebouwd is, hebben erosieprocessen weinig invloed gehad op de bewaring van het oorspronkelijk bodemprofiel.

⁶ De Geyter 2001, 20-24.

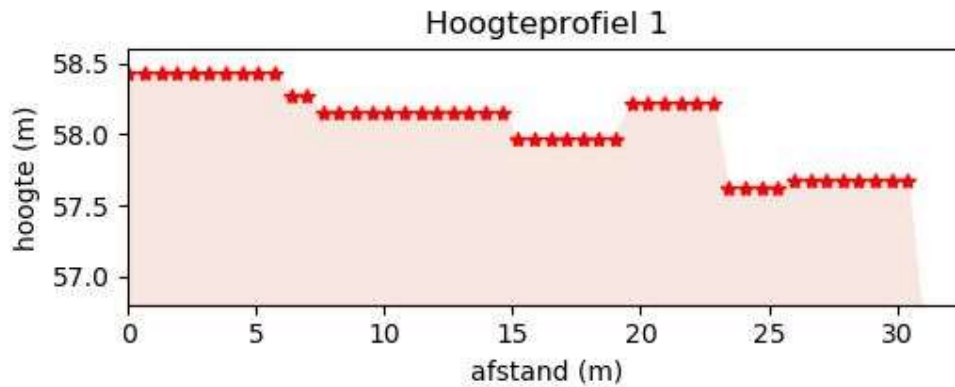
⁷ Verstaelen 2000, 28-29.

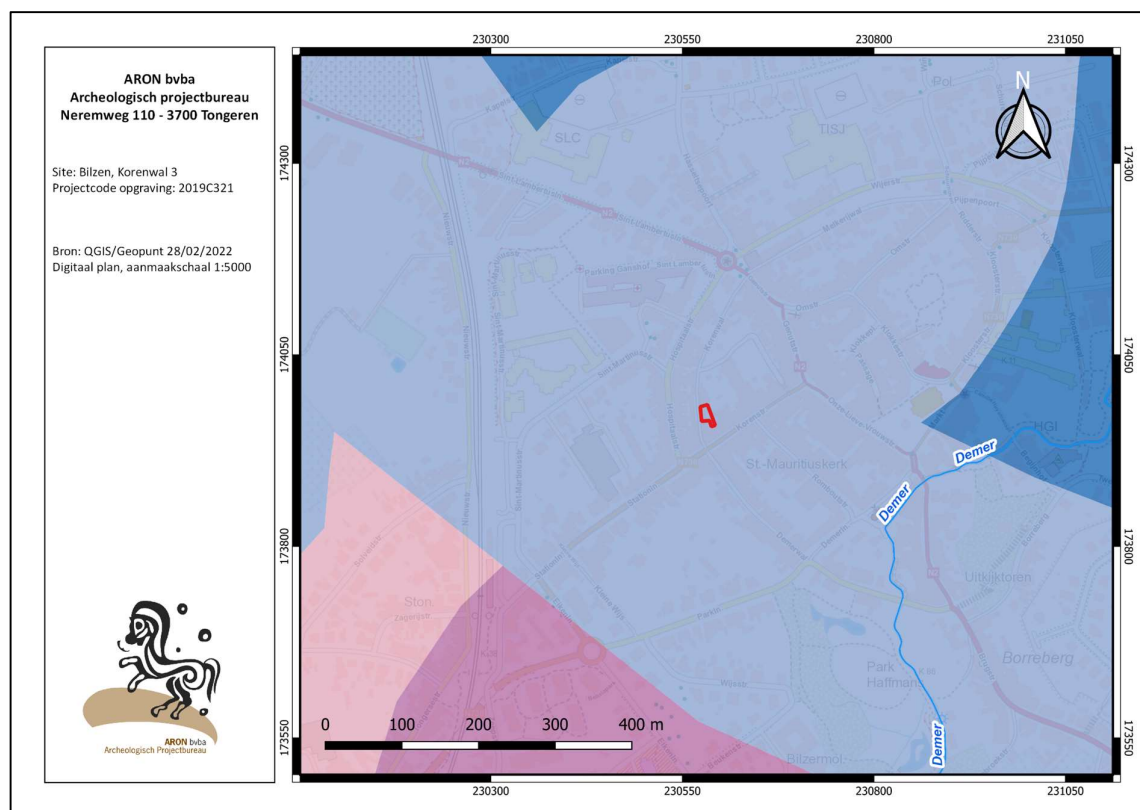
Afb. 23: Uittreksel uit het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II met afbakening van het onderzoeksgebied in het rood.

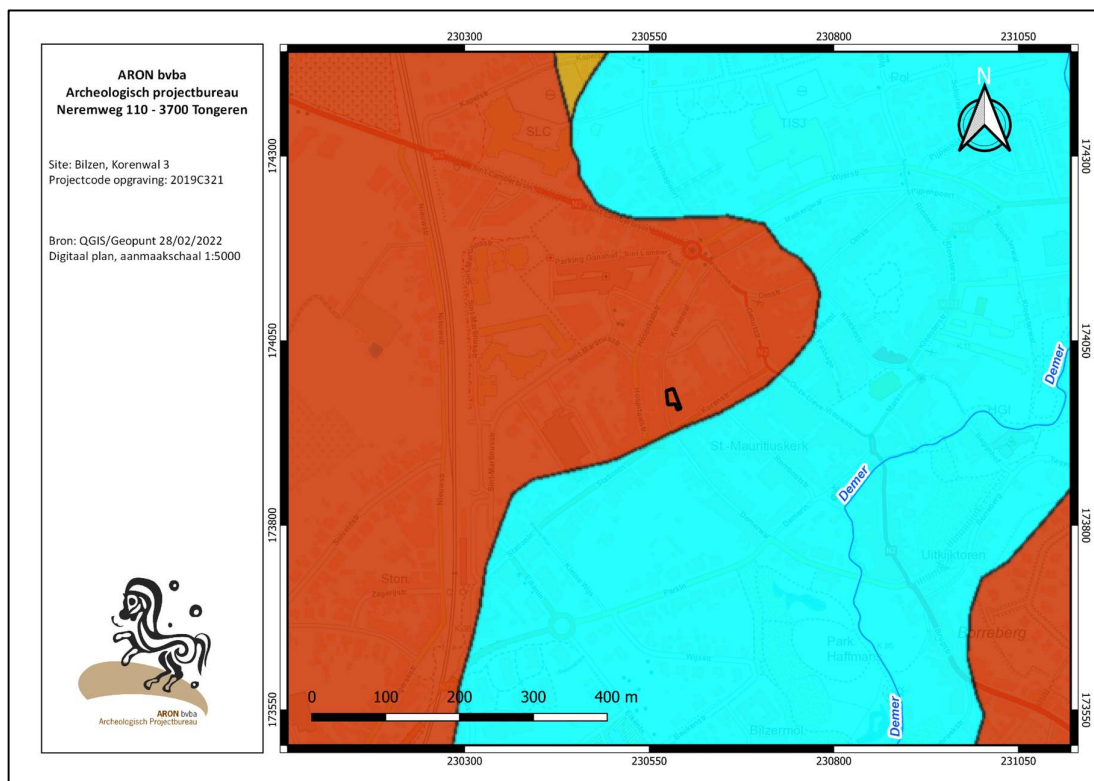
Afb. 24: Situering hoogteprofielen op het onderzoeksgebied (rood).

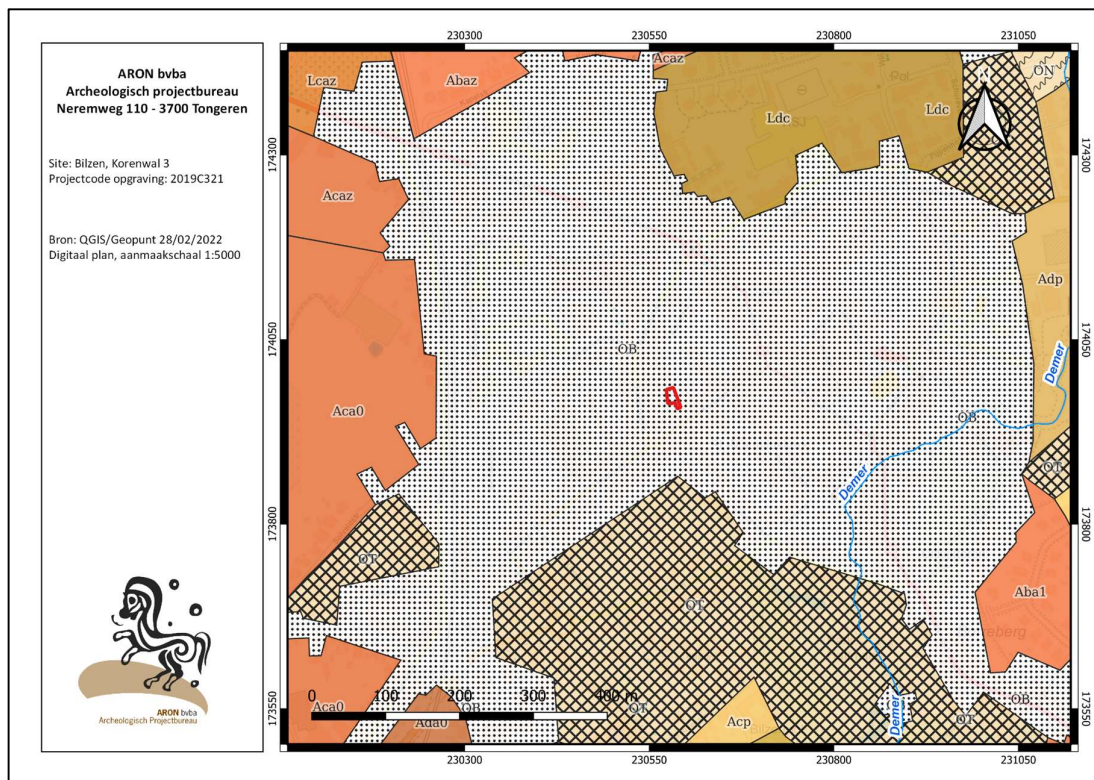
Afb. 25: Hoogteprofiel van het onderzoeksgebied (QGIS/Geopunt, digitaal plan, dd. 28/02/2022, 2019C321).

Afb. 26: Uittreksel tertiaire kaart en met afbakening van het onderzoeksgebied in het rood (Blauw: Formatie van Bilzen; paars: Formatie van Sint-Huibrechts-Hern; roze: Formatie van Borgloon) (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

Afb. 27: Uittreksel Quartair profieltypekaart kaartblad 34 Tongeren met afbakening van het projectgebied in het zwart (Blauw: Demeralluvium, bruin: leemafzettingen (4-10 m), beige: leemafzettingen (1-4 m) (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

Afb. 28: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied in het rood (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be).

2.1.2 HISTORISCH KADER

De oorsprong van Bilzen hangt waarschijnlijk samen met de stichting van de abdij van Munsterbilzen. Aanwijzingen hiervoor vinden we in het feit dat het diezelfde abdij was die de tienden hief in Bilzen en de pastoors aanstelde. Als patroon van Bilzen werd de Heilige Mauritius gekozen. Deze Mauritius was een centurio van Moorse afkomst, die de marteldood stierf in 286. De cultus rond deze soldatenheilige ontstond rond de zesde eeuw in Zwitserland en breidde zich later uit naar het westen, vooral naar Duitsland en Frankrijk. In Vlaanderen zijn er echter maar zes parochies die deze heilige als patroon hebben: Bilzen, Gutshoven, Neerhespen, Nevel, Ressegem en Vasenare. De stichting van de abdij van Munsterbilzen werd volgens de traditie en vroegere geschiedschrijving aan Sint-Landrada (circa 705) toegeschreven, maar dit wordt maar weinig ondersteund door de eigentijdse geschreven bronnen.⁸

Bilzen werd voor het eerst vermeld in 950 als Beila, in 1096 als Belisia. Dit zou verwijzen naar de Keltische godheid Belenos of afstammen van het Keltische Belisa, wat helder water betekent. Mogelijk was Bilzen een villa (Bilisia) van de Pepiniden-familie (Frankische edelen, voorouders van de Karolingers), waarvan Munsterbilzen het centrum vormde. Vanaf de dertiende eeuw werd de naam Bukenbilzen of Bucholtbilsen gebruikt.

De aanwezigheid van een Romeinse weg en vondsten uit de prehistorie en de Romeinse periode wijzen op een oude bewoning van de plaats.

De gunstige ligging aan de Demer, op de grens met de Kempen, gaf ontstaan aan een klein handelscentrum. Bilzen en de helft van Kolmont werden door Lodewijk I van Loon als bruidsgeschenk aan zijn dochter Geertruid bij haar huwelijk met Albert II van Moha, in 1170. Gerard van Loon weigerde echter de bevestiging van deze gift aan de zonen van Geertruid. Deze graaf verleende verschillende gunsten aan de inwoners van Bilzen. Het is niet duidelijk of hierbij ook het stadsrecht hoorde. Het ontstaan van Bilzen als stad is niet duidelijk, er bleef geen vrijheidscharter bewaard. Midden 13de eeuw was het echter reeds een feit. Ook is het niet zeker of Bilzen in 1180 één van de Loonse vestingen was die, zoals Montenaken en Kolmont, door het Luikse leger werden verwoest.

Volgens Mantelius bezat Bilzen de sterkste burcht van het graafschap. Deze werd circa 1000 gebouwd, waarschijnlijk op de Borreberg.

Bilzen werd de hoofdplaats van één der vijf ambten van het graafschap Loon, id est het ambt Bilzen, dat een 22-tal dorpen omvat.

In 1386, bij de vrede van Waroux, werd Luiks recht verleend aan de Loonse steden. Bilzen had nu een "Binnenbanck ten luxschen recht": de stad intra muros viel op juridisch gebied onder het Luiks recht.

De stadsmagistraat was in handen van zes ambachten, die jaarlijks twee burgemeesters kozen. Samen met de raad van gezworenen en de raadslieden vormden zij het stadsbestuur.

In 1483, tijdens de burgeroorlog tussen prinsbisschop de Horne en de familie de la Marck, werd Bilzen door de Horne ingenomen en verwoest. De troepen van Maximiliaan van Oostenrijk belegerden de stad en na zware weerstand werd ze ingenomen. Prinsbisschop Erard de la Marck herbouwde de stad in 1506. In 1576 overviel het Duits garnizoen, door de Spanjaarden uit Maastricht verjaagd, de stad en plunderde kerk en pastorie. In 1623-1637 heerste de pest in de stad. In 1636 werd de stad ingenomen en platgebrand door Jan van Weert en zijn Kroatische troepen. Een tweede pestepidemie brak uit in 1636 en duurde tot 1637. In 1654 plunderden Lorreïense troepen de stad. Dit gebeurde nogmaals in 1673 door Franse troepen bij het beleg van Maastricht tijdens de oorlog van Lodewijk XIV tegen de Verenigde Provinciën. In 1675 braken de Franse troepen een deel der vestingen af. Bij het verlaten van deze troepen in 1678 brandde een gedeelte van de stad af. Bilzen werd nogmaals geplunderd in 1692 door Franse dragonders. In 1746 kampeerden Franse troepen in de stad tijdens de Oostenrijkse Succesieoorlog. Er heerste dysenterie onder de bevolking. In de loop van 1747 kende de stad inkwartieringen en

⁸ Sevenants W., Devroe A. & Vannieuwenhuyze B. 2010.

plunderingen door keizerlijke en geallieerde troepen. In 1794 werd Bilzen bezet door de Franse revolutionaire troepen. In 1795 werd het hoofdplaats van een gerechtelijk kanton.

De plattegrond van de stad ontwikkelde zich volgens een min of meer concentrisch patroon, met als centrum de markt, met Sint-Mauritiuskerk en stadhuis, en als belangrijkste straten: de Brugstraat, de Onze-Lieve Vrouwstraat met aansluitende Genutstraat, en de Kloosterstraat, die zich aan haar uiteinde splitste in de Ridderstraat en Pypenpoort. De stad was voorzien van een omwalling, grachten en een poort aan elk van deze 3 hoofdassen: de Nutspoort of Hasseltsepoort, aan het einde van de Genutstraat, de Brugpoort of Maastrichterpoort, aan de Brugstraat, aan de voet van de Borreberg, en de Pypenpoort of Kempische poort, aan de weg naar Munsterbilzen. De Korenstraat, die thans aansluit bij de Stationlaan op ca. 25 m ten zuiden van het huidige onderzoeksgebied, liep oorspronkelijk dood op de omwalling; via een kleine, houten brug, de Honsbrug, gaf zij toegang tot de stad aan voetgangers uit Merem en Hoeselt. Belangrijke secundaire straten waren de Omstraat, de Klokkestraat en de straat van het begijnhof. Deze structuur bleef vrijwel ongewijzigd in het huidige stratenpatroon bewaard. Het verkeer buiten de wal liep via de oude processieweg, die vanuit de Brugstraat langs de wal naar de Hasseltse- of Nutspoort liep; langs hier verliep het doorgaand verkeer tussen Maastricht en Hasselt. Het begijnhof had een kleine poort, die via een voetpad naar de achtergelegen Borreberg leidde. Op deze heuvel bevond zich een Heilige Kruiskapel, die tijdens de Franse bezetting werd afgebroken.

In 1806 bestonden nog de verschillende stadspoorten en een gedeelte van de aanpalende muren. In 1819 werden de grachten gedempt. De Pypenpoort werd in 1820 afgebroken, de Nutspoort en de Brugpoort in 1822.⁹

Cartografische en iconografische bronnen tonen aan dat het onderzoeksterrein al in de 16de eeuw nabij de stadsomwalling lag. Aanvankelijk was het terrein overwegend onbebouwd en in gebruik als veld of moestuin aan de rand van de stad. Enkel in het zuidoosten van het terrein lag minimaal vanaf de 18de eeuw een bijgebouw, vermoedelijk behorend tot de bebouwing langs de Korenstraat ten zuiden van het terrein. Een aanzienlijke uitbreiding van de bebouwing trad pas op in de 20ste eeuw, toen de huidige gebouwen op het terrein verschenen.

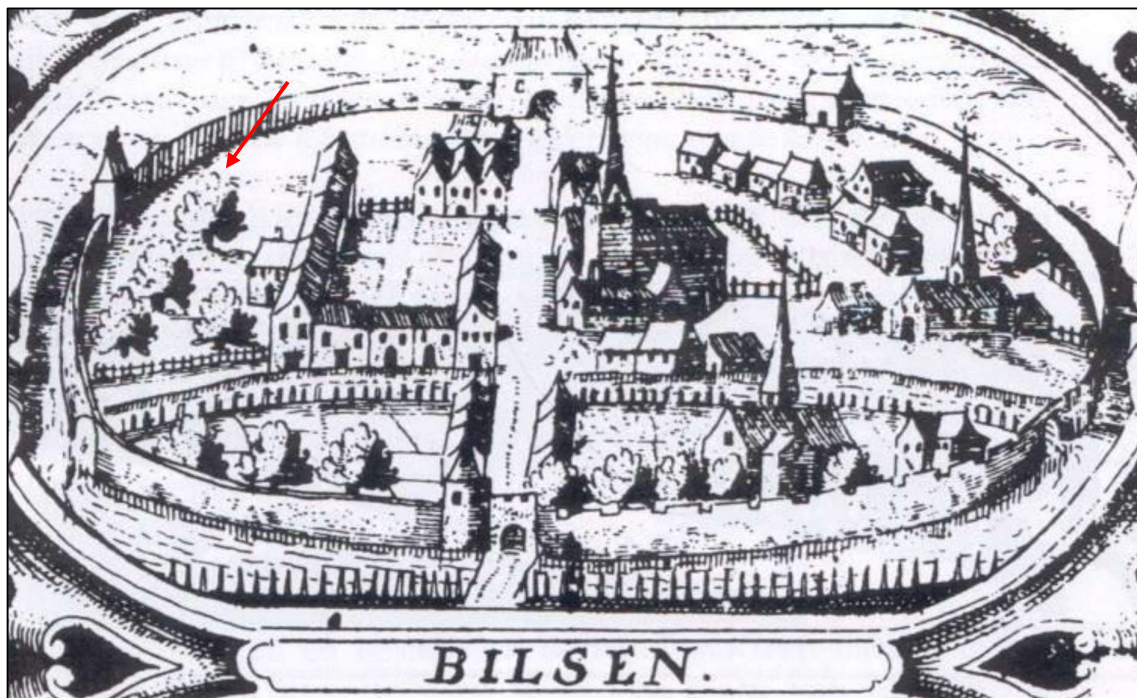
Op een ets van de stad Bilzen, opgemaakt door *R. Peril* omstreeks 1550, is de stad al duidelijk omwijd met aan de buitenzijde van de wal een watervoerende gracht (afb. 14). De ets toont een zicht op de stad vanuit het zuidoosten, de Brugpoort of Maastrichterpoort. Het onderzoeksterrein ligt in het westen, in onbebouwd gebied aan de binnenzijde van de omwalling (Afb. 29).

Een zicht op de stad Bilzen, opgemaakt door *Remacle Leloup* omstreeks 1738, geeft weinig informatie weer over het onderzoeksterrein, dat achter een uitgebreide bebouwing binnen de stadsomwalling gelegen is (Afb. 30)

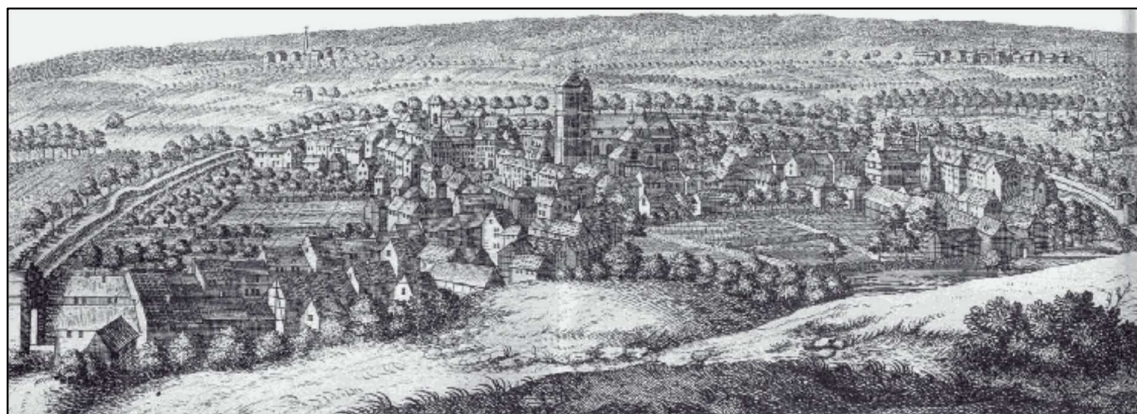
De *Villaretkaart* (1745-1748) geeft een duidelijker beeld van het gebied binnen de stadsomwalling weer (afb. 31). Op deze kaart is de Korenstraat duidelijk herkenbaar ten zuiden van het huidige onderzoeksgebied, dat nog overwegend in gebruik is als veld of moestuin tussen de bebouwing langs de Korenstraat en de omwalling. De achterzijde van één van de gebouwen langs de Korenstraat ligt in het zuidoosten van het onderzoeksgebied. Ten westen van het terrein loopt een straat ter hoogte van de omwalling, de voorloper van de Korenwal. De stadsgracht buiten de omwalling is bijna over haar volledige lengte watervoerend.

Op de *Ferrariskaart* (ca. 1777) is een verdere uitbreiding van de bebouwing binnen de omwalling zichtbaar, met nog steeds een bijgebouw in het zuiden van het huidige onderzoeksterrein (Afb. 32). De rest van het terrein is in gebruik als moestuin achter de bebouwing aan de Korenstraat. Op de stadsomwalling zijn bomen zichtbaar en buiten de omwalling ligt de gracht die nog slechts ten westen en ten zuidwesten van de stad watervoerend is.

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Historische stadskern van Bilzen [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140045> (Geraadpleegd op 22-02-2022)

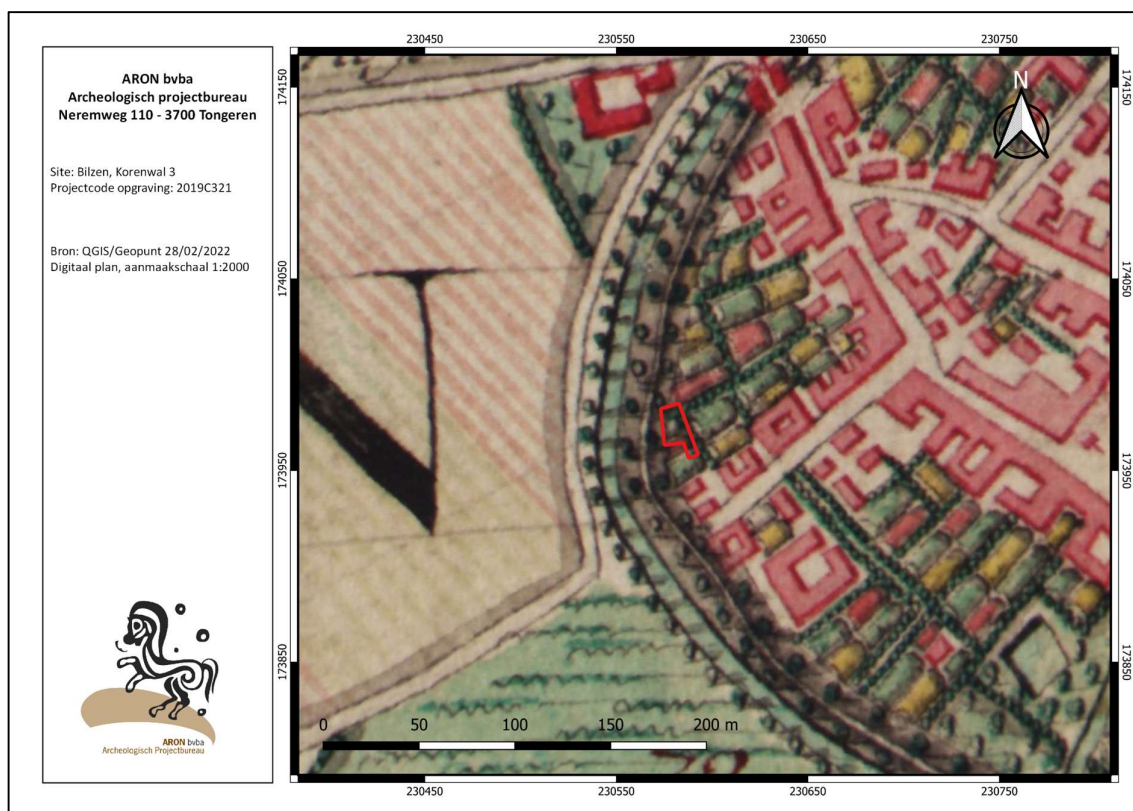
Afb. 29: Ets van de stad Bilzen door R. Peril, omstreeks 1550 met indicatieve aanduiding van het onderzoeksgebied (rood. Bron: De Langhe & Wesemael 2018, Afb. 14).

Afb. 30: Zicht op Bilzen door Remacle Leloup, 1738 met indicatieve aanduiding van het onderzoeksgebied (rood. Bron: De Langhe & Wesemael 2018, Afb. 15).

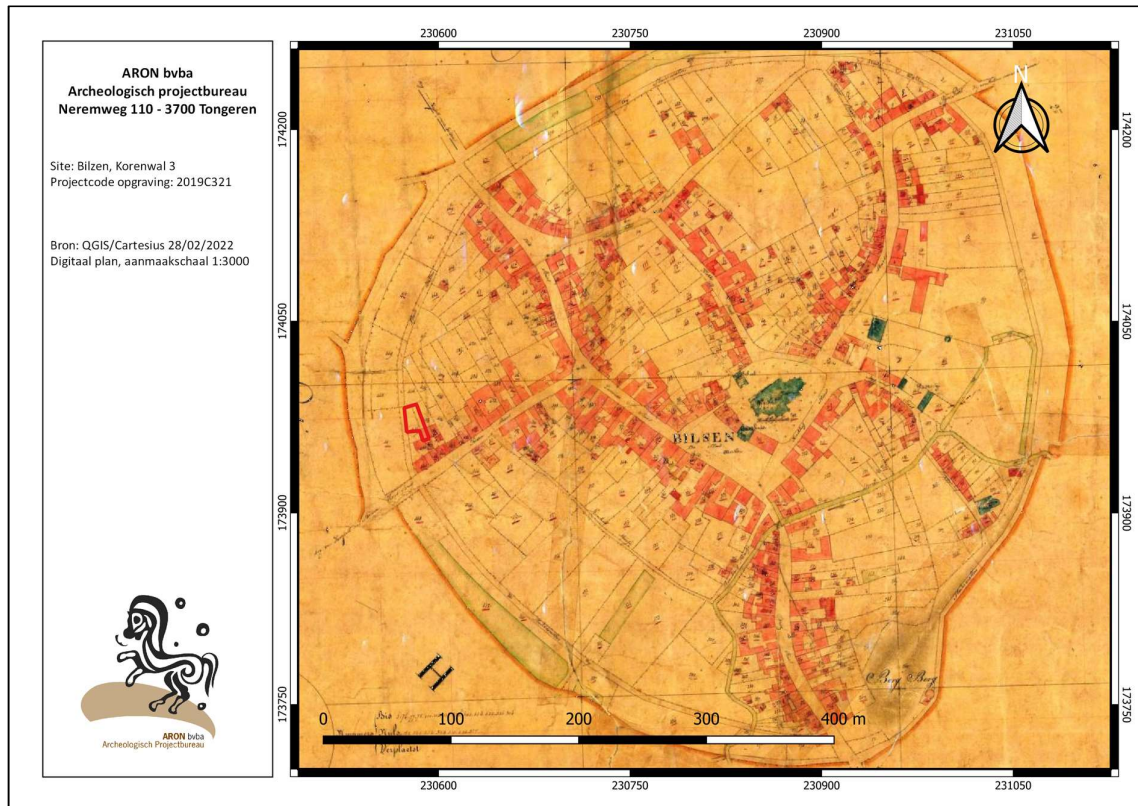

Afb. 31: Villaretk kaart (1745-1748) met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood).

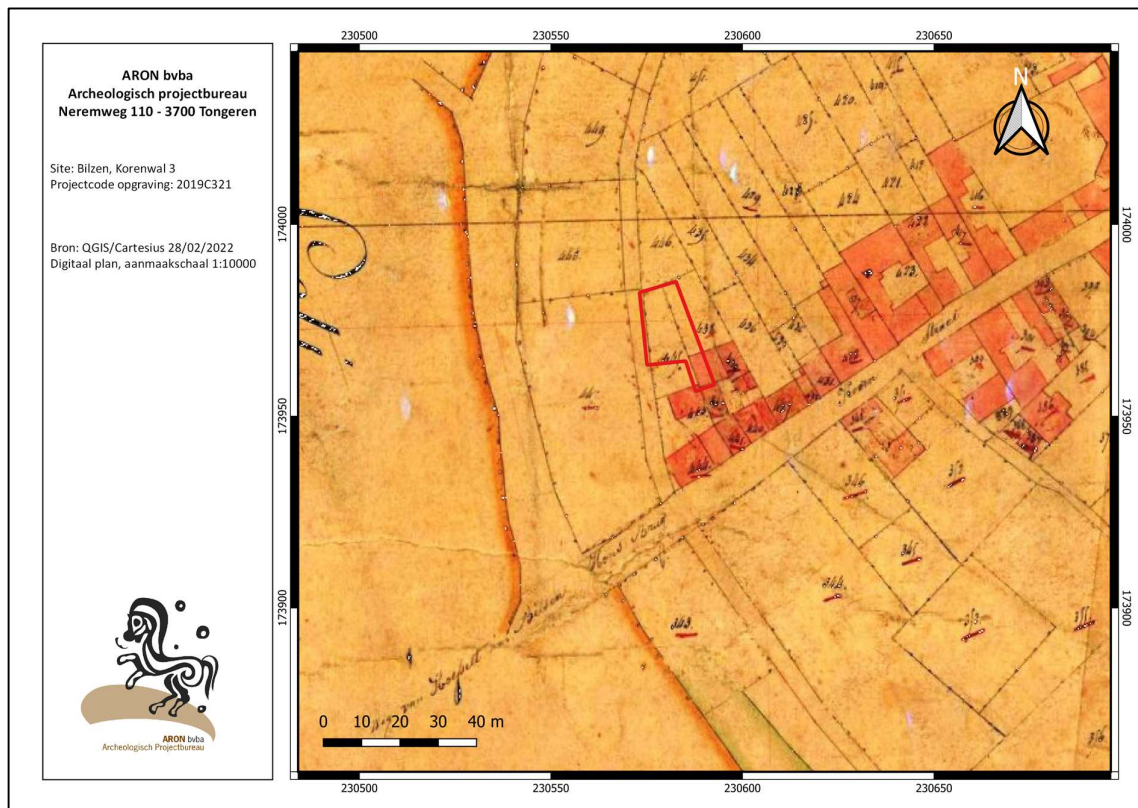

Afb. 32: Detail uit de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgesteld op initiatief van Graaf de Ferraris (1771-1778) met situering van het onderzoeksgebied (rood).

Het *Primitief Kadasterplan* (1840-1843) geeft een meer gedetailleerd beeld weer van de bebouwing op het onderzoeksgebied en van de status van de stadsomwalling (Afb. 33-34). De bebouwing gaat om enkele bijgebouwen van woningen aan de Korenstraat die in het zuidoosten van het huidige onderzoeksgebied liggen. De rest van het terrein blijft onbebouwd en is vermoedelijk in gebruik als moestuin. De stadswallen worden hier smaller gekarteerd dan op de *Ferrariskaart* en de grachten buiten de omwalling zijn grotendeels gedempt. Enkel ten noorden en ten zuidwesten van de stad staat er nog water in de grachten. Ten westen van het projectgebied lijkt de gracht droog te staan. Via het *Primitief Kadaster* kunnen we afleiden dat de stadsgracht tussen de huidige Korenwal en Hospitaalstraat was gelegen en dat het projectgebied zich onmiddellijk achter of op de wal bevindt.

Afb. 33: Detail uit het Primitief Kadasterplan sectie M (1840-1843) met situering van het onderzoeksgebied (rood).

Afb. 34: Detail uit het Primitief Kadasterplan sectie M (1840-1843) met situering van het onderzoeksgebied (rood). Ten zuiden van ons terrein blijft een deel van de gracht nog zichtbaar en met water gevuld.

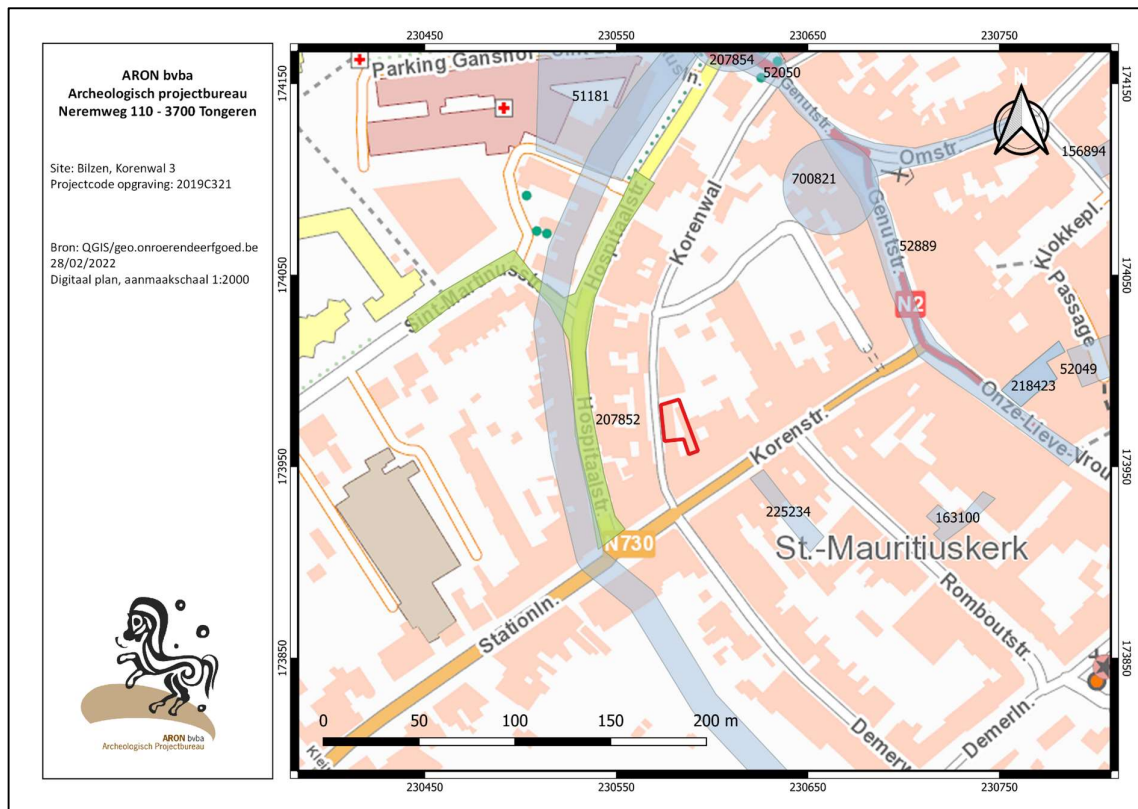
2.1.3 ARCHEOLOGISCH KADER

De historische stadskern van Bilzen vormt in zijn geheel een complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen kunstmatig gecreëerde grenzen, in dit geval de (laat-middeleeuwse) omwalling (CAI-locatie 207852). De ontwikkeling van de stad verliep in verschillende fasen met als aanzet een oude nederzettingkern die in dit geval mogelijk teruggaat tot de vroege middeleeuwen. Omwille van deze complexiteit worden slechts de meest relevante CAI-locaties in de omgeving van het projectgebied meer in detail besproken (Afb. 35, lichtblauw).

CAI-locatie 163100, gelegen op ca. 125 m ten zuidoosten van het huidige projectgebied, geeft de vondstlocatie van laat-middeleeuwse grondsporen weer, waaronder enkele kuilen. CAI-locatie 52889 geeft de locatie weer van een archeologisch onderzoek dat uitgevoerd werd in 2008 in het kader van de herinrichting van het stadscentrum van Bilzen. Tijdens dit onderzoek werden o.a. 3 waterputten, een restant van een poel en een palenrij aan de rand van de poel, voorgevels van twee huizen uit de nieuwe tijd, een restant van de voorgevel van een oude brouwerij, eveneens uit de nieuwe tijd, en restanten van een 18de of 19de -eeuws houten wegdek aangetroffen. CAI-locatie 700821, op ca. 112 m ten noordoosten van het terrein gelegen, geeft de vondstlocatie van een aantal goudkleurige munten uit de 17de eeuw weer en CAI-locatie 51181, op ca. 118 m ten noorden van het terrein gelegen, geeft de locatie van de oude 17de -eeuwse leproserij weer, buiten de Nutspoort.

Tijdens de begeleiding van infrastructuurwerken in de Hospitaalstraat en de Sint-Martinusstraat in Bilzen, omstreeks 2008, werden geen archeologische sporen aangetroffen (Afb. 35, groen).

Buiten de stadskern, op de Borreberg, ten oosten van de Demer, werden nog nederzettingssporen uit de ijzertijd aangetroffen, maar in de historische kern zelf zijn nog maar weinig prehistorische vondsten gekend. Alleen op de markt werd bij archeologisch onderzoek een kuil aangetroffen die in de vroege bronstijd kon gedateerd worden.

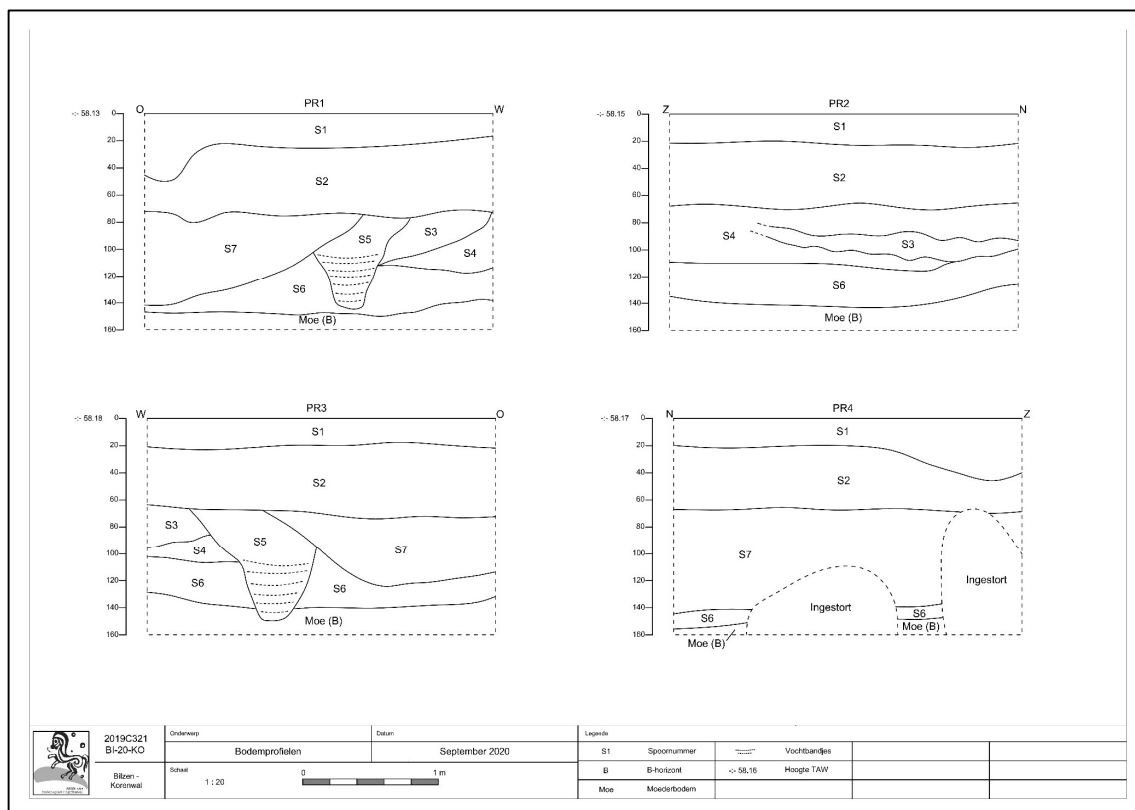

Afb. 35: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van de omliggende vindplaatsen (lichtblauw), de gebeurtenissen (groen) en het onderzoeksgebied (rood) (Uittreksels uit Cartoweb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18008 – www.ngi.be)

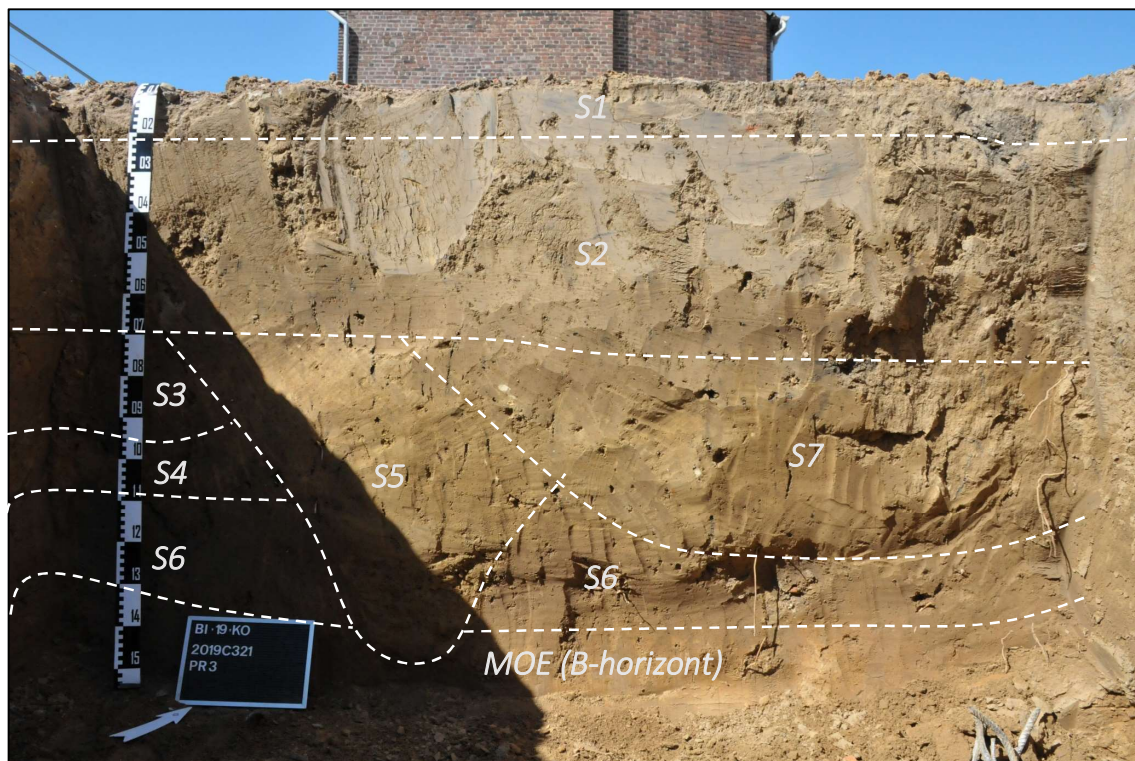
2.2 BODEMOPBOUW

Het archeologisch vlak werd tijdens de sloopwerken en de aanleg van de vloerplaat niet vrijgelegd en kon dus ook niet geregistreerd worden. Het bouwpuin dat resulteerde uit de afbraak werd immers meteen gebruikt om het terrein op te hogen (ca. 20 cm dikte). De natuurlijke ondergrond werd nergens in het vlak aangesneden, maar enkel bereikt via de opgraving van de liftput. In alle vier wanden van de put werden bodemprofielen geregistreerd waardoor een algemeen beeld van de bodemopbouw kon gevormd worden (Afb. 36-37).

Uit de profielen bleek dat er zich onder het recent puinpakket een dik egalisatiepakket (ca. 50 cm dikte) bevindt op het archeologische niveau. Dit ligt ca. 70 cm onder het maaiveld en is opgebouwd uit verschillende ophogingen (S3, S4 en S7, die op een mogelijke kuil lijkt) en door een gracht (S5) die een oudere cultuurlaag (S6, ca. 20-30 cm dikte) heeft aangesneden. Deze cultuurlaag ligt op de natuurlijke ondergrond, bestaande uit lichtbruine leem, die ca. 140 cm onder het maaiveld ligt (ca. 56,75 m TAW).

Afb. 36: geregistreerde profielen van de werkput (Bron: Aron bv, digitaal plan, september 2020, aanmaatschaal 1:20, 2019C321).

Afb. 37: Noordelijke profielput PR 3 met aanduiding van de herkende bodemhorizonten en de sporen S1-S7 (Bron: Aron bv, dd 05/08/2020, 2019C321).

2.3 DE SPOREN

In totaal werden tijdens de werfbegeleiding 7 sporen geregistreerd. Deze sporen zijn allen antropogeen. De aangetroffen sporen die betrekking hadden op de stadsomwalling, betroffen drie (vermoedelijke) ophogingspakketten (S3-4, S7) en een gracht (S5). Deze gracht werd in het noordelijk en zuidelijk profiel van de liftput (PR1 en 3) aangetroffen en was NNW-ZZO georiënteerd, evenwijdig met de Korenwal. Ophogingspakketten S3 en 4 kwamen voor ten westen van de gracht (PR1-3), ophogings(?)pakket S7 kwam voor ten oosten van de gracht (PR1, 3-4). Onder de gracht kwam een oudere cultuurlaag voor (PR1-4), het loopvlak vóór de aanleg van de stadsomwalling. Hieronder kwam de moederbodem (B-horizont) voor. De sporen gerelateerd aan de stadsomwalling waren allen afgedekt door een egalisatielaag (S2) met daarop een puinlaag (S1). Deze beide pakketten werden in alle profielen waargenomen tot op 70 cm diepte onder het maaiveld.

De afdekkende puinlaag S1 die zich in het vlak over het volledige terrein bevond, bleek in de liftput 10 tot 50 cm dik en betrof de laag die aangebracht was tijdens de sloop van de bebouwing op het terrein. De laag bestond o.a. uit steenpuin, betonfragmenten, mortel en ander recent bouwafval.

Onder deze puinlaag werd een horizontaal egalisatiepakket S2 aangetroffen van 50 cm dikte, bestaande uit donkerbruine leem met vermenging van baksteenfragmenten, keien en steenkool.

Onder beide pakketten kwamen verschillende lagen en sporen voor die gerelateerd kunnen worden aan de stadsomwalling van Bilzen. Mogelijk betreft het egalisatiepakket S2 dan ook de uitgesmeerde wallen, te dateren op het moment van het verwijderen van de wal en de gracht en het (mogelijk) bouwrijp maken van deze zone.

Onder de egalisatielaag werden in het noordelijk profiel PR1 twee schuin gelegen ophogingspakketten (S3-4) waargenomen ten westen van een spitse gracht met vlakke bodem (S5). Beide pakketten liepen verder door in PR 2 en 3 en waren naar het zuiden toe (PR3) enigszins verrommeld. Mogelijk hebben ze te maken met een ophoging van het wallichaam, maar dit is momenteel niet geheel duidelijk vanwege het beperkte zicht op de bodemopbouw. Onder deze ophogingspakketten bevindt zich een horizontale cultuurlaag (S6) die in alle profielen voorkwam (zie infra).

De diepe gracht (S5) werd doorheen de drie beschreven lagen (S3-4, S6) gegraven. In de profielen op het terrein resteerde enkel de diepste punt van deze gracht, waar de bovenrand zich heeft bevonden is onduidelijk. De gracht heeft met zekerheid lange tijd open gelegen, gezien de duidelijke vochtbandjes ter hoogte van de onderste halve meter.

De onderzijde van de gracht bevindt zich in de horizontale cultuurlaag (S6). Dit was de bouwvoor (en het maaiveld) voorafgaand aan de aanleg van de stadswal. Dit pakket kon momenteel nog niet gedateerd worden, maar is alleszins ouder dan de eerste wal (de stad was voor 1366 volledig omwijd) ¹⁰

2.4 DE VONDSTEN

Er werden twee fragmentjes aardewerk (*Afb. 38*) verzameld in ophogingspakket S4, het oudste ophogingspakket gelegen ten westen van de aangetroffen gracht (S5). Het betreft laatmiddeleeuws Maaslands aardewerk, één scherfje (oranje) De Groote technische groep 3 (vanaf 1125) en een scherf (bruin, très quite) De Groote technische groep 4B (1200-1400).

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Historische stadskern van Bilzen [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140045> (Geraadpleegd op 18-02-2022)

Afb. 38: Vondsten uit S4 (Bron: Aron bv, dd 18/02/2022, 2019C321).

2.5 DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE SITE

Tijdens de archeologische werfbegeleiding werden de archeologische resten van de (laat-middeleeuwse) stadsomwalling van Bilzen aangetroffen. Het projectgebied ligt volgens de Centraal Archeologisch Inventaris ca. 45 m ten oosten van de middeleeuwse stadsomwalling CAI 207852). Door een vergelijking met de historische en topografische kaarten en met de archeologische sporen lijkt het erop dat de afbakening van de verdedigingselementen t.h.v. de Korenwal in de CAI iets te veel naar het westen gekarteerd is en dat in werkelijkheid het tracé van de Korenwal overeenkomt met de stadsomwalling of met een fase ervan.

Onder de recente puinlaag (S1, Afb. 39), afkomstig van de afbraak van de bovenstaande bebouwing, ligt het egalisatiepakket (S2, Afb. 39) dat gerelateerd kan worden aan het dempen van de stadsgracht en aan het verwijderen van de stadsomwalling tussen 1819 en 1822. Het projectgebied is op het Primitief Kadaster gelegen op een bijna volledig onbebouwd terrein onmiddellijk ten oosten van de gedempte gracht, die nog zichtbaar en gedeeltelijk met water gevuld is ten zuidoosten van ons terrein, tussen de houten brug op de weg naar Hoeselt en de huidige Demerwal, die op het kadasterplan als Stadswallen - zoals de huidige Korenwal - aangeduid is. Hieruit kan afgeleid worden dat het onderzoeksgebied zich in de onmiddellijke nabijheid van de stadsomwalling bevindt en op de wal of net ten oosten ervan gelegen is.

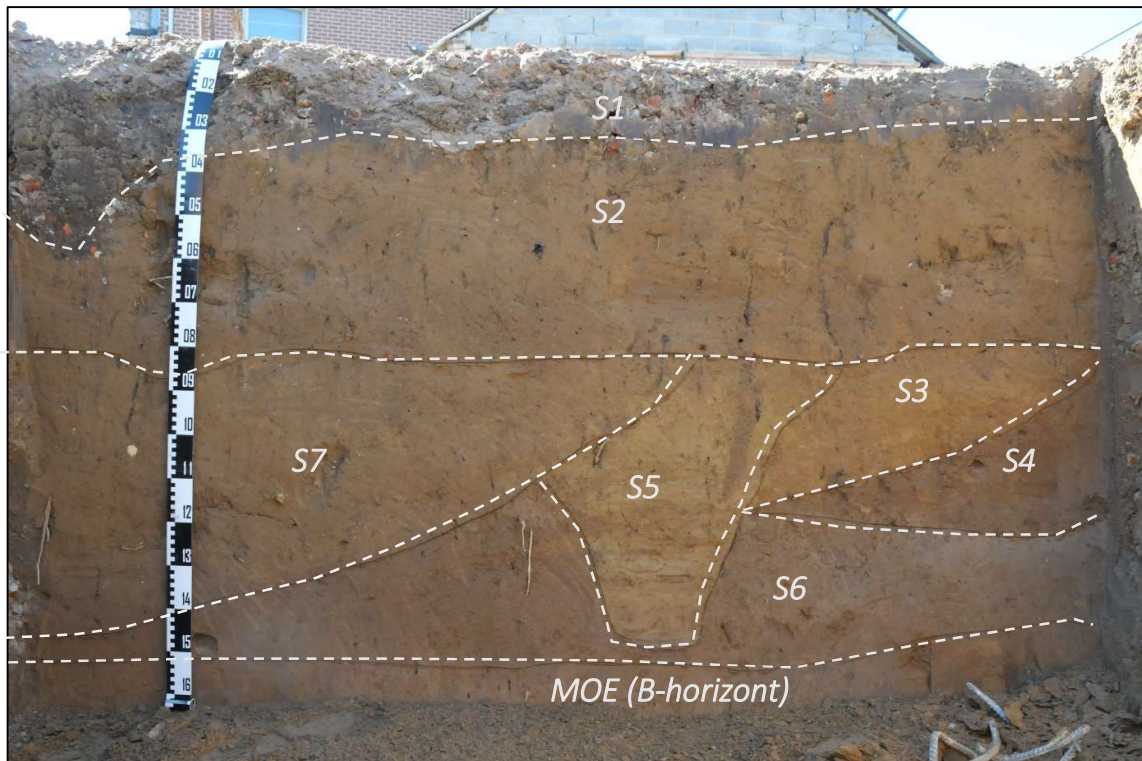
De ophogingslaag of grote kuil (S7, Afb. 39) ligt onmiddellijk onder het egalisatiepakket. Van dit spoor kwamen geen vondsten en er kan enkel op basis van de stratigrafische positie een relatieve datering voorgesteld worden. Het spoor is recenter dan het 19de-eeuwse egalisatiepakket en ouder dan de gracht (S5, Afb. 39) die door de kuil wordt aangesneden.

Deze gracht, die NNW-ZZO georiënteerd is en evenwijdig met de Korenwal loopt, doorsnijdt de twee ophogingspakketten (S3 en S4, Afb. 39), die gedateerd kunnen worden vanaf de 13de eeuw op basis van aangetroffen vondsten. De gracht dus kan een datering hebben van de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd. Door

de zichtbare vochtbandjes in de eerste 50 cm van de diepe bodem van de geul kan afgeleid worden dat de gracht lang in gebruik is geweest. Ondanks het feit dat de functie van deze gracht onduidelijk blijft, kan het spoor - op basis van de ligging- gerelateerd worden aan de verdedigingselementen van de stad.

De onderzijde van de gracht bevindt zich in een horizontale cultuurlaag (S6, Afb. 39). Dit was vermoedelijk de bouwvoor (en het maaiveld) voorafgaand aan de aanleg van de stadswal. Dit pakket komt horizontaal in alle vier profielen voor. Uit deze laag kwamen geen vondsten en de laag kan enkel op basis van de stratigrafische positie gedateerd worden, ouder dan de eerste aanleg van de stadsomwalling.

Daaronder bevindt zich de moederbodem (Moe, Afb. 39), aangetroffen op ca. 56,73 m TAW.

Afb. 39: Zuidelijke profielput PR 1 met aanduiding van de herkende bodemhorizonten en de sporen S1-S7 (Bron: Aron bv, dd 05/08/2020, 2019C321).

2.7 BEHOUD IN SITU

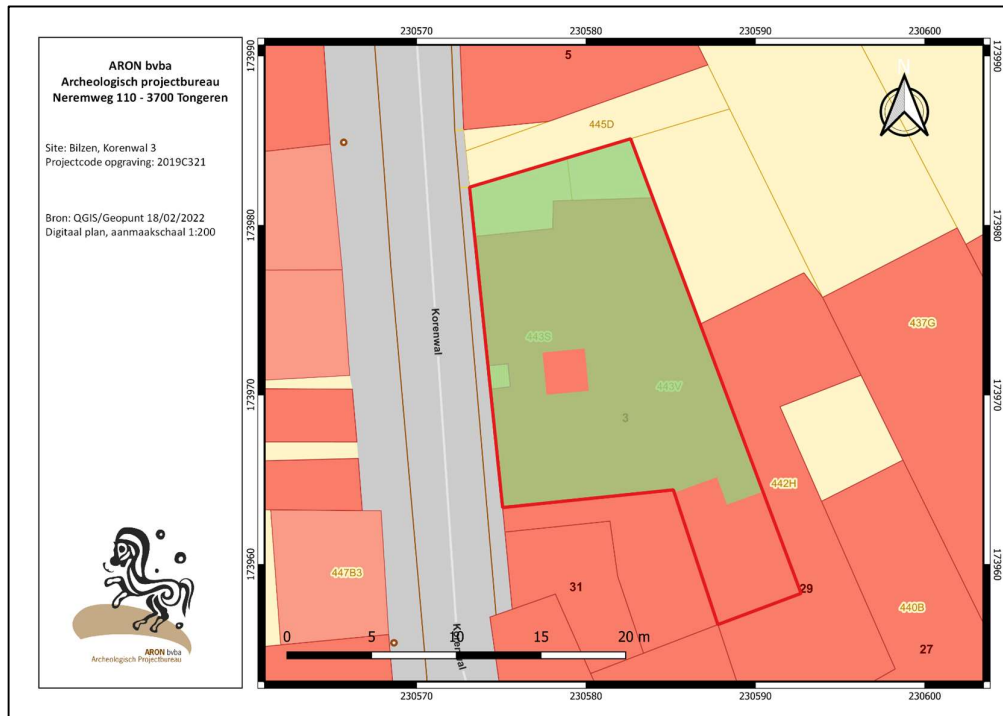
Vanwege de geringe bodemingrepen werd voor dit project gekozen voor een in situ behoud op het bijna volledige terrein onder de maximale uitgraafdieptes.

Tijdens de huidige werfbegeleiding werd enkel de liftput opgegraven. Hier kon immers geen in situ behoud gerealiseerd worden, waardoor de uitgraving van deze put archeologisch begeleid werd. In de liftput werd een klein deel van het archeologisch bodemarchief op het terrein blootgelegd, m.n. 6,25 m². Vooral de profielen waren waardevol en gaven een inzicht in de bodemopbouw en de diepte van het archeologisch relevant vlak. Er kon afgeleid worden dat er zich een eerste relevant archeologisch vlak onder een puin- en egalisatielaag bevindt op 70 cm diepte onder het maaiveld en een tweede, ouder vlak vanaf ca. 110 à 120 cm diepte, onder enkele ophogingslagen. Voor het aanbrengen van de egalisatielaag lijkt het terrein (en daarmee ook aanwezige sporen)

te zijn afgegraven tot op eenzelfde niveau, waardoor er van uit gegaan kan worden dat het hoogste archeologisch relevante vlak zich overal op het terrein op ca. 70 cm diepte bevindt. Het egalisatiepakket en zeker de bovenste puinlaag lijkt zich immers over het volledige terrein uit te strekken. De aangetroffen gracht uit het eerste vlak loopt verder op het terrein en hoogstwaarschijnlijk ook op aanpalende percelen, vermoedelijk NNW-ZZO georiënteerd, parallel met de Korenwal. Aan de westzijde van de gracht lopen ophogingspakketten S3 en S4 verder, maar de omvang ervan kan momenteel niet bepaald worden. Aan de oostzijde loopt ophogings(?)pakket S7 verder, maar ook hiervan kan de omvang momenteel niet bepaald worden. De onderliggende cultuurlaag S6, het tweede relevant archeologisch vlak, lijkt zich rondom de liftput in alle richtingen uit te strekken, maar ook hiervan is de omvang niet gekend. Wat wel duidelijk is vanuit de waarnemingen van het terrein, is dat ter hoogte van de gedempte kelder alle waargenomen sporen hoogstwaarschijnlijk vergraven zijn. De bovenzijde van het vloerniveau van de kelder lag immers op ca. 2 m onder het maaiveld, hetgeen betekent dat het terrein hier verstoord is tot minstens in de B-horizont, die zich onder de cultuurlaag S6 bevond vanaf ca. 150 cm diepte onder het maaiveld. Het lijkt er dus op dat in de kelderzone enkel zeer diepe sporen zoals vb. waterputten nog bewaard kunnen zijn onder de aanwezige verstoringen. Momenteel hebben we echter geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van zulke diepe sporen.

Uit de werfbegeleiding bleek dus dat op het terrein een recente puinlaag aanwezig is op een (sub-)recent egalisatiepakket. De eerste echte sporen waren pas zichtbaar vanaf 70 cm diepte onder het maaiveld (57,55 m TAW), hetgeen tot gevolg heeft dat ondiepe bodemingrepen niet verder opgevolgd moesten worden. Het betreft hier o.a. de aanleg van funderingsbalken (45 cm diep), van de vloerplaat, verhardingen, tuinaanleg en ondiepe nutsleidingen (< 70 cm diep). De sporen en vondsten op het terrein kunnen onder deze constructies en inrichtingen immers *in situ* bewaard blijven. Hierbij kan opgemerkt worden dat op het terrein wel een 41-tal palen geboord werden met een diameter van 14 cm. Het aantal palen en de diameter ervan was echter dusdanig beperkt, dat de schade die de palen toebrachten aan het archeologisch bodemarchief beperkt is. Tussen de palen kon het archeologisch bodemarchief bewaard blijven. Een opgraving zou hier meer verstoring hebben toegebracht dan het boren van de palen op zich, die tot doel hadden om de bodem zo weinig mogelijk te verstoren en de stabiliteit te verzekeren.

Samengevat kan gesteld worden dat op het terrein een zone van 6,25 m² opgegraven werd tijdens een archeologische werfbegeleiding, dat een zone van 270,75 m² *in situ* behouden wordt met waargenomen relevante archeologische niveaus tussen 70 cm en 150 cm onder het maaiveld en dat een zone van ca. 35 m² (de gedempte kelder) verstoord was geweest door de aanwezige bebouwing tot ca. 0,5 m onder de twee archeologische vlakken (Afb. 40).

Afb. 40: plan met aanduiding van de zone met behoud in situ (groen) en van het projectgebied (rood).

2.8 SAMENVATTING

De initiatiefnemer plant op een circa 318 m² groot perceel langs de Korenwal 3 in Bilzen (prov. Limburg) de realisatie van een appartementsgebouw met omgevingsaanleg. Hiervoor dient de bestaande bebouwing op het terrein te worden afgebroken.

Naar aanleiding hiervan werd in juli 2018 door ARON bv een archeologienota opgemaakt en gemeld bij Onroerend Erfgoed. Op basis van het bureauonderzoek werd het archeologisch potentieel voor het aantreffen van archeologische resten vanaf de vroege middeleeuwen als hoog ingeschat. Dit omwille van de ligging van het terrein binnen de historische stadskern van Bilzen, waarvan de oude nederzettingkern mogelijk teruggaat tot de vroege middeleeuwen. De (laat-middeleeuwse) stadsomwalling ligt op slechts 45 m ten westen van het onderzoeksgebied. In het Programma van Maatregelen werd voorgesteld om zowel de sloop van de gebouwen als het uitgraven van de putten en de sleuven archeologisch te begeleiden om het terrein zo alsnog te kunnen waarderen en potentieel aanwezige resten te kunnen registreren. Aanvullend dienden ook de aanwezige kelders op het terrein te worden onderzocht en geregistreerd.

De kelder onder de bestaande bebouwing had een totale oppervlakte van ca. 35 m² en werd volledig geregistreerd. Er werden tijdens deze registratie geen waardevolle historische elementen waargenomen.

Tijdens de sloopwerken werd het vlak meteen opgehoogd met het bouwpuin over de volledige oppervlakte van het terrein. Het vlak werd dus in feite nooit echt in z'n geheel vrijgelegd aangezien het afbraakmateriaal ter plaatse bleef liggen om het terrein op te hogen. Tijdens de sloopwerken werden enkel verstoringen waargenomen die uitvoerig gefotografeerd werden.

Na afloop van de sloopwerken en de aanleg van het vlak, werd de uitgraving van een liftput archeologisch begeleid.

Tijdens de archeologische werfbegeleiding werden de archeologische resten van de (laat-middeleeuwse) stadsomwalling van Bilzen aangetroffen. Het projectgebied ligt volgens de Centraal Archeologisch Inventaris ca. 45 m ten oosten van de middeleeuwse stadsomwalling CAI 207852). Door een vergelijking met de historische en topografische kaarten en met de archeologische sporen lijkt het erop dat de afbakening van de verdedigingselementen t.h.v. de Korenwal in de CAI iets te veel naar het westen gekarteerd is en dat in werkelijkheid het tracé van de Korenwal overeenkomt met de stadsomwalling of met een fase ervan.

Onder de recente puinlaag (S1), afkomstig van de afbraak van de bovenstaande bebouwing, ligt het egalisatiepakket (S2) dat gerelateerd kan worden aan het dempen van de stadsgracht en aan het verwijderen van de stadsomwalling tussen 1819 en 1822. Het projectgebied is op het Primitief Kadaster gelegen op een bijna volledig onbebouwd terrein onmiddellijk ten oosten van de gedempte gracht, die nog zichtbaar en gedeeltelijk met water gevuld is ten zuidoosten van ons terrein, tussen de houten brug op de weg naar Hoeselt en de huidige Demerwal, die op het kadasterplan als Stadswallen - zoals de huidige Korenwal - aangeduid is. Hieruit kan afgeleid worden dat het onderzoeksgebied zich in de onmiddellijke nabijheid van de stadsomwalling bevindt en op de wal of net ten oosten ervan gelegen is.

De ophogingslaag of grote kuil (S7) ligt onmiddellijk onder het egalisatiepakket. Van dit spoor kwamen geen vondsten en er kan enkel op basis van de stratigrafische positie een relatieve datering voorgesteld worden. Het spoor is recenter dan het 19de-eeuwse egalisatiepakket en ouder dan de gracht (S5) die door de kuil wordt aangesneden.

Deze gracht, die NNW-ZZO georiënteerd is en evenwijdig met de Korenwal loopt, doorsnijdt de twee ophogingspakketten (S3 en S4), die gedateerd kunnen worden vanaf de 13de eeuw op basis van aangetroffen vondsten. De gracht dus kan een datering hebben van de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd. Door de zichtbare vochtbandjes in de eerste 50 cm van de diepe bodem van de geul kan afgeleid worden dat de gracht lang in gebruik is geweest. Ondanks het feit dat de functie van deze gracht onduidelijk blijft, kan het spoor - op basis van de ligging-gerelateerd worden aan de verdedigingselementen van de stad.

De onderzijde van de gracht bevindt zich in een horizontale cultuurlaag (S6). Dit was vermoedelijk de bouwvoor (en het maaiveld) voorafgaand aan de aanleg van de stadswal. Dit pakket komt horizontaal in alle vier profielen voor. Uit deze laag kwamen geen vondsten en de laag kan enkel op basis van de stratigrafische positie gedateerd worden, ouder dan de eerste aanleg van de stadsomwalling.

Samengevat kan gesteld worden dat op het terrein een zone van 6,25 m² opgegraven werd tijdens een archeologische werfbegeleiding, dat een zone van 270,75 m² in situ behouden wordt met waargenomen relevante archeologische niveaus tussen 70 cm en 150 cm onder het maaiveld en dat een zone van ca. 35 m² (de gedempte kelder) verstoord was geweest door de aanwezige bebouwing tot ca. 0,5 m onder de twee archeologische vlakken.

3. DEPONEREN VAN HET ENSEMBLE

Uit de Code van Goede Praktijk, 31.1:

“De overdracht van het archeologisch ensemble vindt plaats na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de rapportering (archeologienota, nota of eindverslag). Het archeologisch ensemble wordt overgedragen door de erkende archeoloog aan de eigenaar, het erkende onroerenderfgoeddepot of de door de eigenaar bepaalde andere bewaarplaats. Ook bij een definitieve bewaring van het archeologisch ensemble bij de erkende archeoloog zelf vindt een overdracht van tijdelijke opslag naar langdurige opslag plaats.”

“Het archeologisch ensemble bestaat uit het geheel van archeologische artefacten en onderzoeksdocumenten. Het bevat niet alleen de vondsten en de stalen, maar ook de rapportering, en alle aangemaakte en verzamelde onderzoeksdocumenten, zowel analoog als digitaal. Met betrekking tot de onderzoeksdocumenten gaat het om alle tijdens het volledige verloop van het onderzoek aangemaakte onderzoeksdocumenten, dus zowel ruwe data als verwerkte gegevens. Indien analoge documenten aangemaakt en later gedigitaliseerd werden, maken zowel de analoge documenten als de gedigitaliseerde versie daarvan deel uit van het archeologisch ensemble. Van foto's worden steeds zowel het onbewerkte originele digitale bestand als eventuele bewerkte versies opgenomen. Bij databanken gaat het niet om het datamodel van de databank, maar wel om de inhoudelijke gegevens uit de databank, die desgewenst in een ander formaat opgeslagen worden dan de oorspronkelijke databank, mits behoud van de functionaliteiten en relaties. De documentatie beperkt zich dan ook uitdrukkelijk niet tot de elementen die deel uitmaken van de rapportering en daarmee moeten ingediend worden.”

“Er wordt een inventaris opgemaakt van de overgedragen vondsten, stalen en onderzoeksdocumenten (zie 31.4 en 31.6). De inventarislijsten worden door de erkende archeoloog aan de bewaarder van het ensemble bezorgd bij de overdracht voor langdurige bewaring. De erkende archeoloog houdt een kopie van de digitale bestanden bij tot de overdracht van het archeologisch ensemble is afgerond.”

“Het ensemble wordt voor de overdracht op een dusdanige manier verpakt dat enerzijds de fysieke bewaring van alle elementen erin verzekerd wordt, en dat anderzijds het inhoudelijk verband tussen de verschillende elementen bewaard blijft. De vondsten en stalen worden correct verpakt conform de bepalingen uit hoofdstuk 30.2 “preventieve conservatie” en voldoen, in voorkomend geval, aan de aanvaardingscriteria van het erkende onroerenderfgoeddepot. De documentatie is opgebouwd conform de technische vereisten aan de onderzoeksdocumenten (zie hoofdstuk 6 en hoofdstuk 14).”

Het archeologisch ensemble werd tijdelijk bewaard bij *ARON bv* aan de Neremweg 110 te Tongeren tot aan de publicatie van het eindverslag. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van het eindverslag werd het in samenspraak met de initiatiefnemer definitief gedeponeerd bij het archeologisch depot van IOED Oost.

We willen er op wijzen dat de eigenaar/zakelijkrechthouder het archeologisch ensemble na oplevering ervan conform afdeling 2. Verplichtingen zakelijkrechthouders en gebruikers archeologische artefacten en archeologische ensembles van het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014, als een geheel dient te bewaren, in goede staat dient te behouden en voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar te houden (art. 5.2.1). De eigenaar/zakelijkrechthouder die het beheer van een archeologisch ensemble toevertrouwt aan een erkend onroerend erfgoeddepot, voldoet aan de hierboven vermelde verplichtingen.

Indien de bewaarplaats van de vondsten gewijzigd wordt binnen het Vlaamse Gewest, dient dit binnen 30 dagen aan het Agentschap Onroerend Erfgoed gemeld te worden (art. 5.2.2). Indien de vondsten buiten het Vlaamse Gewest gebracht worden, dient dit minstens 30 dagen voorafgaand hieraan aan het Agentschap gemeld worden (art. 5.2.3).

BIBLIOGRAFIE

CGP Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0.

DE GEYTER G. (2001), Toelichtingen bij de Geologische Kaart van België, Vlaams Gewest, kaartblad 34: Tongeren, Brussel, 24-25.

DE LANGHE H. & WESEMAEL E. (2018) Archeologienota Bilzen, Korenwal. Realisatie van een appartementsgebouw. ARON rapport 631, Tongeren, <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8213>

ERVYNCK A., DEBRUYNE S. & RIBBENS R. (2015) *Assessment: handleiding voor een archeoloog*. Brussel.

SEVENANTS W., DEVROE A. & VANNIEUWENHUYZE B. (2010), Archeologische evaluatie en waardering van de abdij site van Munsterbilzen (Bilzen, provincie Limburg), Triharch-Rapport 2010/4, Erps-Kwerps.

VERSTRAELEN A. (2000), Toelichting bij de Quartairgeologische kaart, kaartblad 34: Tongeren, Leuven.

Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Historische stadskern van Bilzen [online]
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140045>

<https://cai.onroenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/thesaurus>

BIJLAGEN

Bijlage 1: Lijst van afkortingen

Bijlage 2: Periodentabel

Bijlage 3: Lijst van plannen, tekeningen en kaarten

Bijlage 4: Fotolijst

Bijlage 5: Sporenlijst

Bijlage 6: Vondsten- en stalenlijst

Bijlage 7: Dagrappporten

Bijlage 8: Overzichtsplan op bestaande toestand

Bijlage 9: Overzichtsplan op ontworpen toestand

Bijlage 10: Overzichtsplan op bestaande toestand na de sloop

Bijlage 11: Detailplan WP1 op bestaande toestand

Bijlage 12: Detailplan gedempte kelders op bestaande toestand

Bijlage 13: Overzichtsplan WP1 en gedempte kelders op ontworpen toestand

Bijlage 14: Detailplan WP1 op ontworpen toestand

Bijlage 15: Detailplan gedempte kelders op ontworpen toestand

Bijlage 16: Profielen

Bijlage 17: Profielenlijst

Kleur:

Blauw	BL
Bruin	BR
Donker (kleur)	DO
Geel	GE
Gevlekt	VL
Grijs	GR
Groen	GRO
Leemkleurig	LE
Licht (kleur)	LI
Mergelkleur	ME
Oranje	OR
Paars	PA
Roest(kleurig)	ROE
Rood	RO
Wit	WI
Zwart	ZW

Samenstelling:

Baksteen	Ba
Breuksteen	Bs
Grind	Gr
Hout	Ho
Houtskool	Hk
Kalk	Ka
Kalksteen	Ks
Kei	Kei
Kiezel	Kz
Klei	Kl
Leem	Le
Leisteen	Lei
Mergel	Me
Moederbodem	Moe
Mortel	Mo
Natuursteen	Ns
Dakpan	Dp
Silex	Si
Slak	Sl
Steenkool	Sk
Verbrand	Vb
Zand	Za
Zandsteen	Zs
Zavel	Zv
IJzeroxide	Fe
Fosfaat (groene band)	Ff
Mangaan	Mn

Hoeveelheid:

Zeer weinig	zw
Weinig	w
Matig	m
Veel	v
Zeer veel	zv

Periodes:

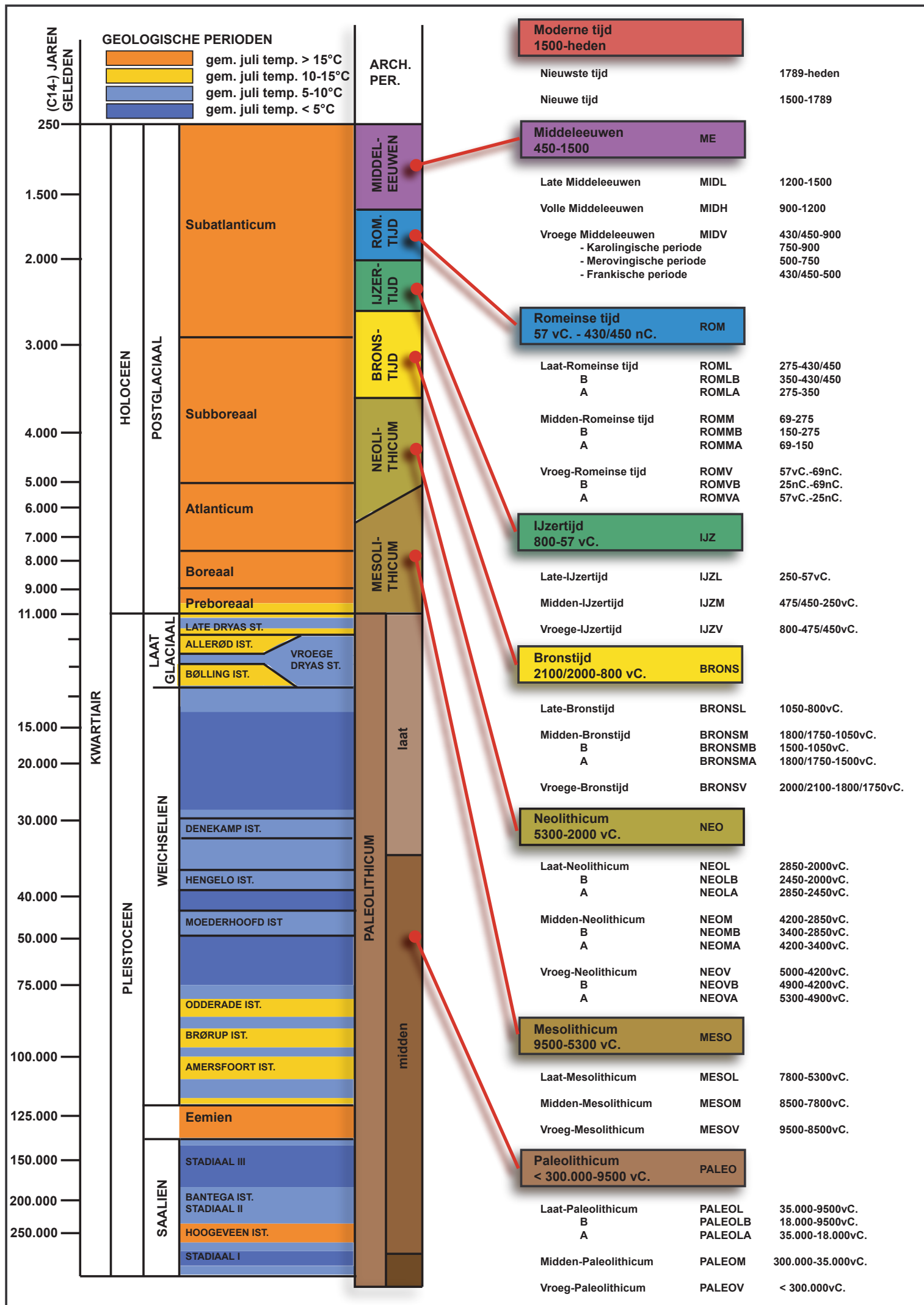
Bronstijd	BRONS
- Vroege bronstijd	BRONSV
- Midden bronstijd	BRONSM
- Late bronstijd	BRONSL
IJzertijd	IJZ
- Vroege ijzertijd	IJZV
- Midden ijzertijd	IJZM
- Late ijzertijd	IJZL
Romeins	ROM
- Vroeg Romeins	ROMV
- Midden Romeins	ROMM
- Laat Romeins	ROML
Middeleeuwen	MID
- Vroege middeleeuwen	MIDV
- Volle middeleeuwen	MIDH
- Late middeleeuwen	MIDL
- Post middeleeuwen	MIDP

Materiaalcategorie:

Glas	GL
Keramik	AW
Metaal	ME
Mortel	MO
Organisch	OR
Pleisterwerk	PL
Terracotta	TC
Steen	ST

Aardewerk:

Amfoor (ROM)	AM
Bijnasteengoed	BSTG
Dolium (ROM)	DO
Dunwandig (ROM)	DW
Gebronsd (ROM)	GB
Geglazuurd (MID)	+ GL
Geverfd (ROM)	GV
Gladwandig (ROM)	GW
Grijsbakkend (MID)	GRIJS
Handgevormd	HA
Kurkwaar	KU
Lowlands (ROM)	LL
Maaslands roodbakkend (MID)	MAAS-TG3
Maaslands witbakkend (MID)	MAAS-TG1
Pompejaans rood (ROM)	PR
Porselein	PORS
Protosteengoed (MID)	PSTG
Roodbakkend (MID)	ROOD
Roodbeschilderd (MID)	RBES
Ruwwandig (ROM)	RW
Steengoed (MID)	STG
Terra nigra (ROM)	TN
Terra rubra (ROM)	TR
Terra sigillata (ROM)	TS
Witbakkend (MIDP)	WIT
Wrijfschaal (ROM)	MO

Nr	Type	Soort	Onderwerp	Aanmaakschaal	Aanmaakwijze	Aanmaakdatum	Opmerking
1	Foto	Orthofoto	Locatie onderzoeksgebied	1:2000	Digitaal (Qgis/Geopunt)	28/02/2022	/
2	Plan	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:200	Digitaal (Qgis/Geopunt)	28/02/2022	/
3	Plan	Inplantingsplan	Betsaande toestand van het onderzoeksgebied.	1:100	Digitaal (Acad/initiatiefnemer/ARON)	Mei 2020	BIJLAGE 8
4	Plan	Inplantingsplan	Ontwerpplan van het onderzoeksgebied.	1:100	Digitaal (Acad/initiatiefnemer/ARON)	Mei 2020	BIJLAGE 9
5	Plan	Inplantingsplan	Funderingsplan met aanduiding palen en liftput	/	Digitaal (Acad/initiatiefnemer)	05/02/2020	/
6	Plan	Inplantingsplan	Funderingsplan met aanduiding palen, liftput en funderingsbalken	/	Digitaal (Acad/initiatiefnemer)	05/02/2020	/
7	Plan	Inplantingsplan	Grondplan kelderruimte	1:50	Digitaal (Acad/initiatiefnemer/ARON)	05/05/2020	BIJLAGE 12
8	Foto	Overzichtsfoto	Toegang kelderruimte en ruimte achter de trap	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
9	Foto	Overzichtsfoto	Toegang kelderruimte en ruimte achter de trap	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
10	Foto	Overzichtsfoto	Toegang kelderruimte en ruimte achter de trap	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
11	Foto	Overzichtsfoto	Toegang kelderruimte	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
12	Foto	Overzichtsfoto	Toegangsruimte kelder met betegelde doorgang naar kleinere ruimte	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
13	Foto	Overzichtsfoto	Kleinere kelderruimte	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
14	Foto	Overzichtsfoto	Kelderruimtes ten westen van de toegangsruimte met trap	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
15	Foto	Overzichtsfoto	Kelderruimtes ten westen van de toegangsruimte met trap	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
16	Foto	Overzichtsfoto	Zuidoostelijke kelderruimte	/	Digitaal (ARON)	27/03/2019	/
17	Foto	Overzichtsfoto	Sloopwerken	/	Digitaal (ARON)	04/12/2019	/
18	Foto	Overzichtsfoto	Sloopwerken	/	Digitaal (ARON)	04/12/2019	/
19	Foto	Overzichtsfoto	Sloopwerken	/	Digitaal (ARON)	04/12/2019	/
20	Foto	Overzichtsfoto	Sloopwerken	/	Digitaal (ARON)	04/12/2019	/
21	Foto	Overzichtsfoto	Sloopwerken en te dempen kelders	/	Digitaal (ARON)	04/12/2019	/
22	Foto	Orthofoto	Locatie onderzoeksgebied	1:200	Digitaal (Qgis/Geopunt)	28/02/2022	/
23	Kaart	Digitaal hoogtemodel	DHM overzicht	1:5000	Digitaal (Qgis/Geopunt)	28/02/2022	/
24	Kaart	Digitaal hoogtemodel (detail)	DHM terrein en hoogteprofielen	1:500	Digitaal (Qgis/Geopunt)	28/02/2022	/
25	Schema	/	Hoogteprofielen	/	Digitaal (Qgis/Geopunt/NGI)	28/02/2022	/
26	Kaart	Tertiaire kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:5000	Digitaal (Qgis/Geopunt/NGI)	28/02/2022	/
27	Kaart	Quartairprofieltypekaart	Locatie onderzoeksgebied	1:10000	Digitaal (Qgis/Geopunt/NGI)	28/02/2022	/
28	Kaart	Bodemkaart	Bodemtypes	1: 10000	Digitaal (Qgis/Geopunt/NGI)	10/02/2022	/
29	Kaart	Historische kaart	Ets van de stad Bilzen door R. Peril	/	Digitaal (De Langhe & Wesemael 2018)	/	/
30	Kaart	Historische kaart	Zicht op Bilzen door Remacle Leloup	/	Digitaal (De Langhe & Wesemael 2018)	/	/
31	Kaart	Historische kaart	Villaretkaart	1:2000	Digitaal (Qgis/Geopunt)	28/02/2022	/
32	Kaart	Historische kaart	Ferrariskaart	1:2000	Digitaal (Qgis/Geopunt)	28/02/2022	/
33	Kaart	Historische kaart	Primitief Kadaster	1:3000	Digitaal (Qgis/Cartesium)	28/02/2022	/
34	Kaart	Historische kaart	Primitief Kadaster - detail	1:1000	Digitaal (Qgis/Cartesium)	28/02/2022	/
35	Plan	Centrale archeologische inventaris	CAI-Locaties en gebeurtenissen	1:2000	Digitaal (Qgis/Geopunt)	28/02/2022	/
36	Plan	Bodemprofielen	Geregistreerde profielen van de werkput	1:20	Digitaal (Acad /ARON)	September 2020	BIJLAGE 16
37	Foto	Overzichtsfoto	Noordelijke profielput PR 3	/	Digitaal (ARON)	05/08/2020	/
38	Foto	Overzichtsfoto	Vondsten uit S4	/	Digitaal (ARON)	18/02/2022	/
39	Foto	Overzichtsfoto	Zuidelijke profielput PR 1	/	Digitaal (ARON)	05/08/2020	/
40	Plan	Inplantingsplan	Plan met aanduiding van de zone met behoud in situ	1.200	Digitaal (Acad /ARON)	18/02/2022	/

Fotolijst archeologische werfbegeleiding Bilzen, Korenwal (2019C321): BI-19-KOAO

Registratie kelder:

- Overzichtsfoto's
 - BI-19-KOAO Kelder 1: 10 foto's
 - BI-19-KOAO Kelder 2: 2 foto's
 - BI-19-KOAO Kelder 3: 4 foto's
 - BI-19-KOAO Kelder 4: 5 foto's

Sloopbegeleiding:

- BI-19-KOAO: 6 foto's

Werfbegeleiding:

- Overzicht:
 - BI-19-KOAO: 6 foto's
- Vondsten:
 - BI-19-KOAO S4 V1: 2 foto's
- Profielen:
 - BI-19-KOAO WP1 PR1: 6 foto's
 - BI-19-KOAO WP1 PR2: 6 foto's
 - BI-19-KOAO WP1 PR3: 6 foto's
 - BI-19-KOAO WP1 PR4: 4 foto's

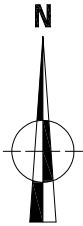
Spoornr	Laag	Werkput	Sector	Vak	Vlak	Gecoupeerd	Soort	Beschrijving	Vorm	Afmetingen (L x B x D (m))	Kleur	Samenstelling	Aard	Bioturbatie	Oriëntatie	Aflijning	Begin	Einde	Associaties	Relaties	Registratiedatum	Fotonummer	Plannummer
1	1				1	Ja	Puinlaag	Puinlaag aan het oppervlak	laag	10-50 cm dik	GR	Steenpuin, betonfragmenten, mortel..	heterogeen	/		Duidelijk				jonger dan S2	05/08/2020	BI-19-KOAO PR1, PR2, PR3, PR4	BIJLAGE 9
2	1				1	Ja	Egalisatielaag	Horizontaal pakket	laag	50 cm dik	GEBR	Baksteenfragmenten, keien, steenkool	heterogeen	w		Duidelijk				jonger dan S7	05/08/2020	BI-19-KOAO PR1, PR2, PR3, PR4	BIJLAGE 9
3	1				1	Ja	Ophogingslaag	schuin gelegen pakket	laag	/	GE		homogeen	zw		Duidelijk				jonger dan S4	05/08/2020	BI-19-KOAO PR1, PR3	BIJLAGE 9
4	1				1	Ja	Ophogingslaag	schuin gelegen pakket	laag	/	DOBR	2 fragmenten aardewerk	homogeen	zw		Duidelijk	1125	1400		jonger dan S6	05/08/2020	BI-19-KOAO PR1, PR3	BIJLAGE 9
5	1				1	Ja	Gracht	onderzijde van een spitse gracht met scherp afgetekende wanden en een vulling waarin onderaan duidelijke vochtbanjes voor komen	/	/	LIBR	leem	homogeen	zw		Duidelijk				jonger dan S3	05/08/2020	BI-19-KOAO PR1, PR3	BIJLAGE 5, 7, 9
6	1				1	Ja	Cultuurlaag	homogeen bruin pakket met fosfaat en houtskool	laag	20 tot 50 cm dik	GRBR	fosfaat, houtskoolspikkels, spikkels verbrande leem	homogeen	zw		Duidelijk				jonger dan moedembodem	05/08/2020	BI-19-KOAO PR1, PR2, PR3, PR4	BIJLAGE 9
7	1				1	Ja	Ophogingslaag	Of deel van een grote kuil.	laag	tot 50-60 cm dik	BR		homogeen	zw		Duidelijk				jonger dan S5	05/08/2020	BI-19-KOAO PR1, PR3, PR4	BIJLAGE 9

Vondst	Staal	Werkput	Vlak	Coupe / Profiel	Spoor	Laag	Periode	Materiaal	Soort	Vorm	Type	Datum begin	Datum eind	R	W	B	O	MAI	Hoort bij vondst	Afwerking	Versiering	Stempel	Baksel	Opmerkingen	Datum inzameling	Wijze inzameling	Invoer door	Datum invoer
1	Nee	1		PR1	4		MID	AW	MAAS	/	/	1125		0	1	0	0	1	/	Loodglazuur		Nee	MV-TG3	/	5/08/2020	Handverzameld	De Winter, N.	8/09/2020 13:26:32
1	Nee	1		PR1	4		MID	AW	MAAS	/	/	1200	1400	0	1	0	0	1	/			Nee	MV-TG4B	Klinkend hard baksel, rode kern en grijze buitenzijde	5/08/2020	Handverzameld	De Winter, N.	8/09/2020 13:26:32
														0	2	0	0											

DAGRAPPORTEN								
OE Projectcode:		2021C321						
Veldwerkleider:		Elke Wesemael						
Maand	Week	Datum	ID	Rol	Projectcode ARON	Type	Beschrijving	Locatie
maart	13	27/03/2019	EW	Veldwerkleider	BI-19-KOAO	VELDW	registratie kelders	Bilzen
			HDL	Assistent-archeoloog	BI-19-KOAO	VELDW	registratie kelders	Bilzen
december	49	4/12/2019	WV	Assistent-archeoloog	BI-19-KOAO	VELDW	sloopbegeleiding	Bilzen
augustus	32	5/08/2020	EW	Veldwerkleider	BI-19-KOAO	VELDW	opgraving liftput en registratie	Bilzen
			JS	Ander	BI-19-KOAO	VELDW	inmeten van de opgraving	Bilzen
september	39	25/09/2020	WV	Assistent-archeoloog	BI-19-KOAO	VELDW	werfbegeleiding	Bilzen

230594

173992

230594

173953

230570

2663L1

230570

173953

Bitzen -
Korenwâl

2018G120
Bl-18-KO

Onderwerp

Overzichtsplan op bestaande toestand

Datum

Mei 2020

Schaal

1 : 100

Legende

Projectgebied

Nutsteidingen

Geregistreerde kelder

KORENWAL

greppel

443S
Garages

443V

Koer

03a 18ca

3

Garage

slaapkamer

slaapkamer

badk

inkom

wing

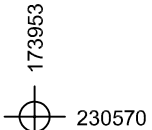
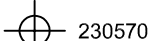
gang verdieping

keuken

badk

trap

toegang

2018G120 BI-18-KO	Onderwerp	Datum		Legende						
	Overzichtsplan op ontworpen toestand		Mei 2020			Projectgebied		Ontwerp - funderings- en palenplan		
Bilzen - Korenwal	Schaal 1 : 100		0 5 m			Geregistreerde kelder				
					Ontwerp					

ARON

hooft

Architectenbureau

Architectenbureau

Postbus 1000

3720 BA Bilzen

2019C321
BI-20-KO
Bilzen -
Korenwal

Onderwerp
Overzichtsplan op bestaande toestand

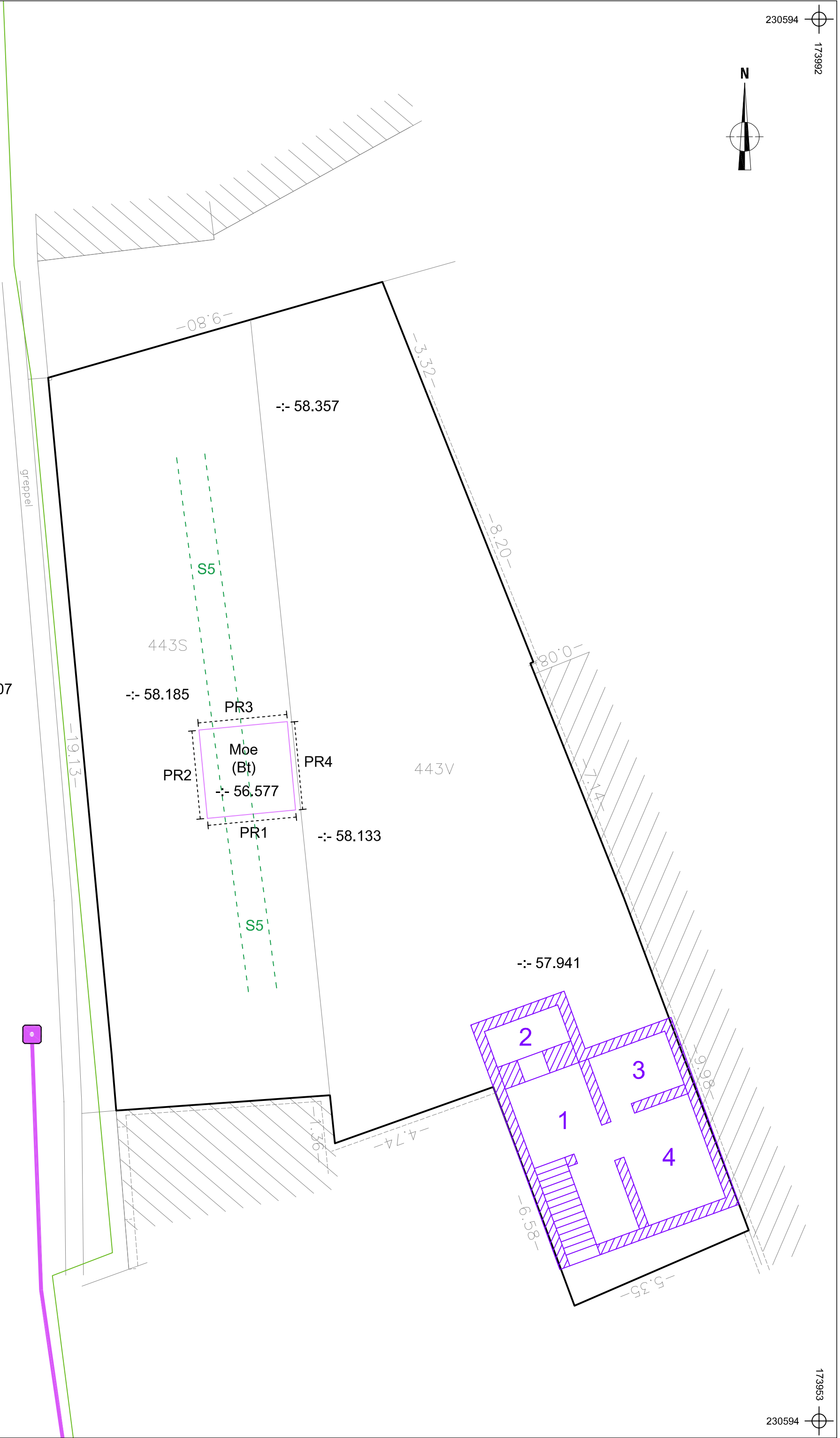
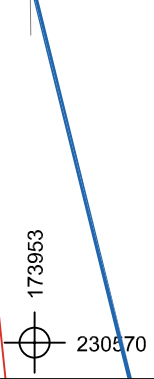
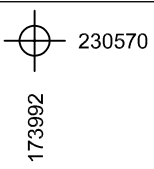
Datum
September 2020

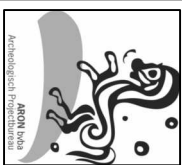
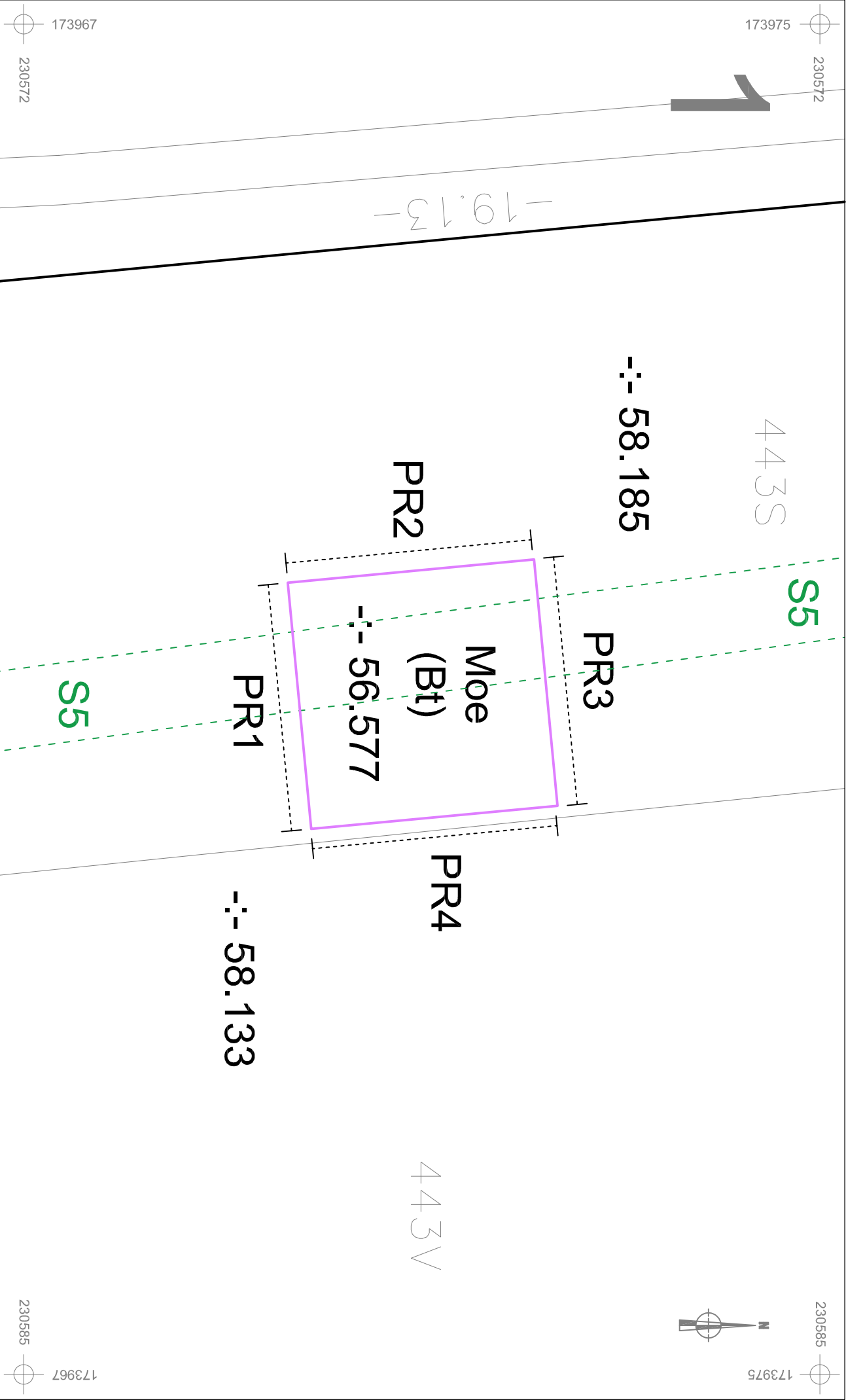
Schaal
1 : 100

Legende
Projectgebied
Nutsleidingen
Geregistreerde kelder

Rand werkput
Profiel
Absolute hoogte
(in m TAW)

Indicatie verloop
gracht

2019C321		Onderwerp		Datum		Legende			
Bt-20-KO		Detailplan op bestaande toestand		September 2020		☐	Projectgebied	S5	Spoornummer
Bilzen - Korenwal		Schaal 1 :50		0 2,5 m		☐	Rand werkput	Moe	Moederbodem
							Profiel	-58.508	Absolute hoogte (in m TAW)
									Indicatie verloop gracht

1

Archeologisch Projectnummer

2019C321

Bl-20-KO

Onderwerp

Detaillplan op bestaande toestand

Datum

September 2020

Legende

Projectgebied

Geregistreerde kelder

Schaal

1 :50

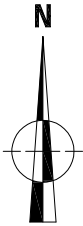
0

2,5 m

The figure is an archaeological site plan. It shows four distinct areas, numbered 1, 2, 3, and 4, each enclosed by a hatched purple boundary. Area 1 is a large rectangular area in the center. Area 2 is a smaller rectangular area to the right of Area 1. Area 3 is a rectangular area below Area 2. Area 4 is a rectangular area to the left of Area 1. The plan includes a north arrow pointing upwards, a scale bar indicating 0 to 2.5 meters, and coordinate markers at the corners: 230582 and 173965 at the top-left, 230595 and 173965 at the top-right, 230582 and 173957 at the bottom-left, and 230595 and 173957 at the bottom-right. There are also some faint handwritten notes and lines on the plan, including '6.58' and '9.98'.

230594

173992

230594

173953

230570

266CL1

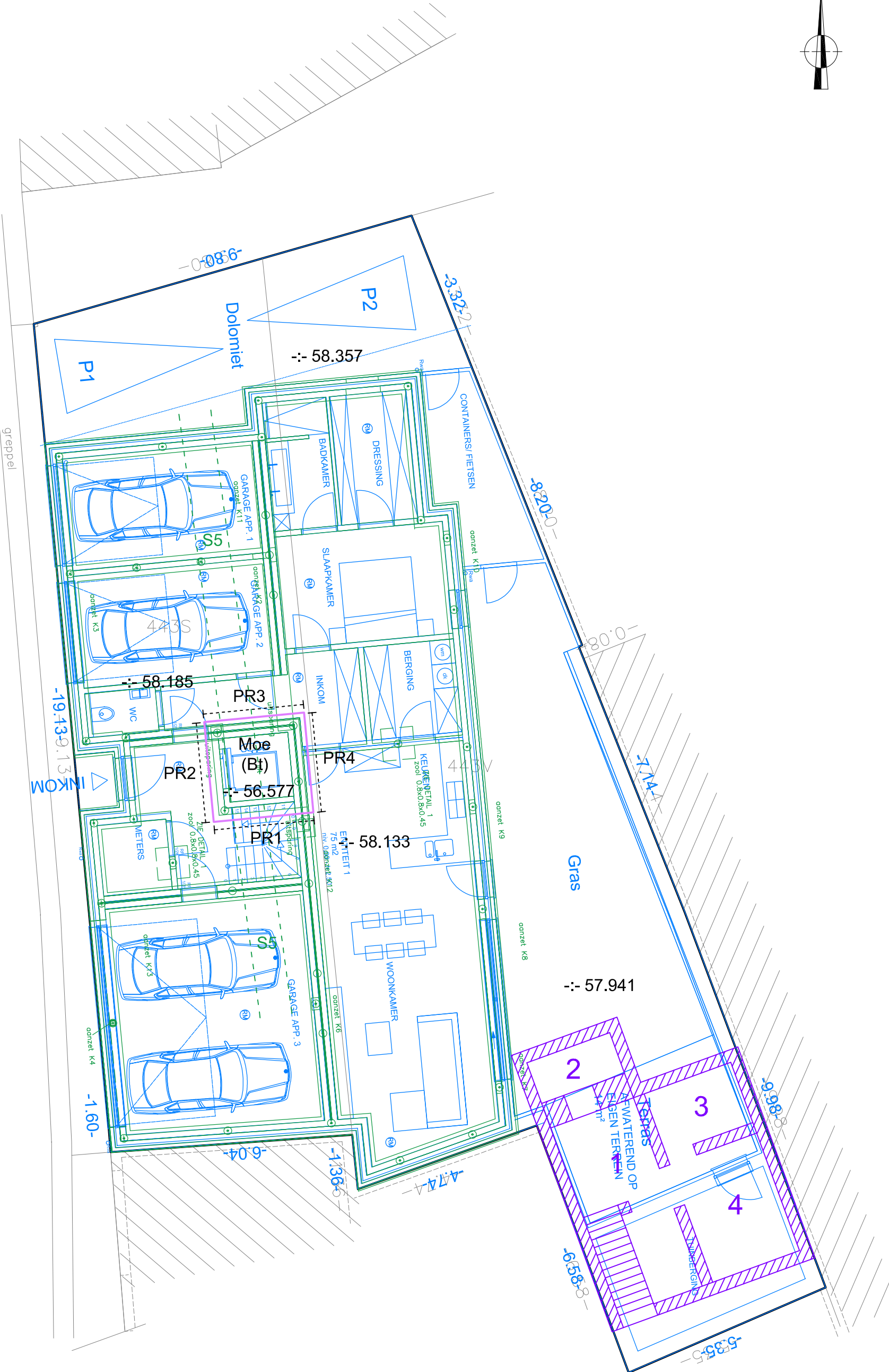
230570

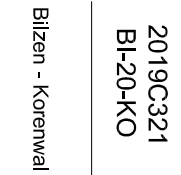
396CL1

 2019C321 BI-20-KO		Onderwerp		Datum		Legende			
Bilzen - Korenwal		Overzichtsplaan op ontworpen toestand		September 2020		☐ Projectgebied ☐ Ontwerp - funderings- en palenplan ☐ Rand werkput			
Schaal 1 : 100		0 5 m		☒ Geregistreerde kelder ☐ Ontwerp		☒ PR1 - 1 ☐ Profiel ☐ Absolute hoogte (in m TAW)		☒ Indicatie verloop gracht	

± 58.307

KOREN WAL

2019C321
BI-20-KO

Bilzen - Korenwal

Onderwerp

Detailplan op ontworpen toestand

Datum

September 2020

Legende

Projectgebiet

Ontwerp - funderings-
en palenplan

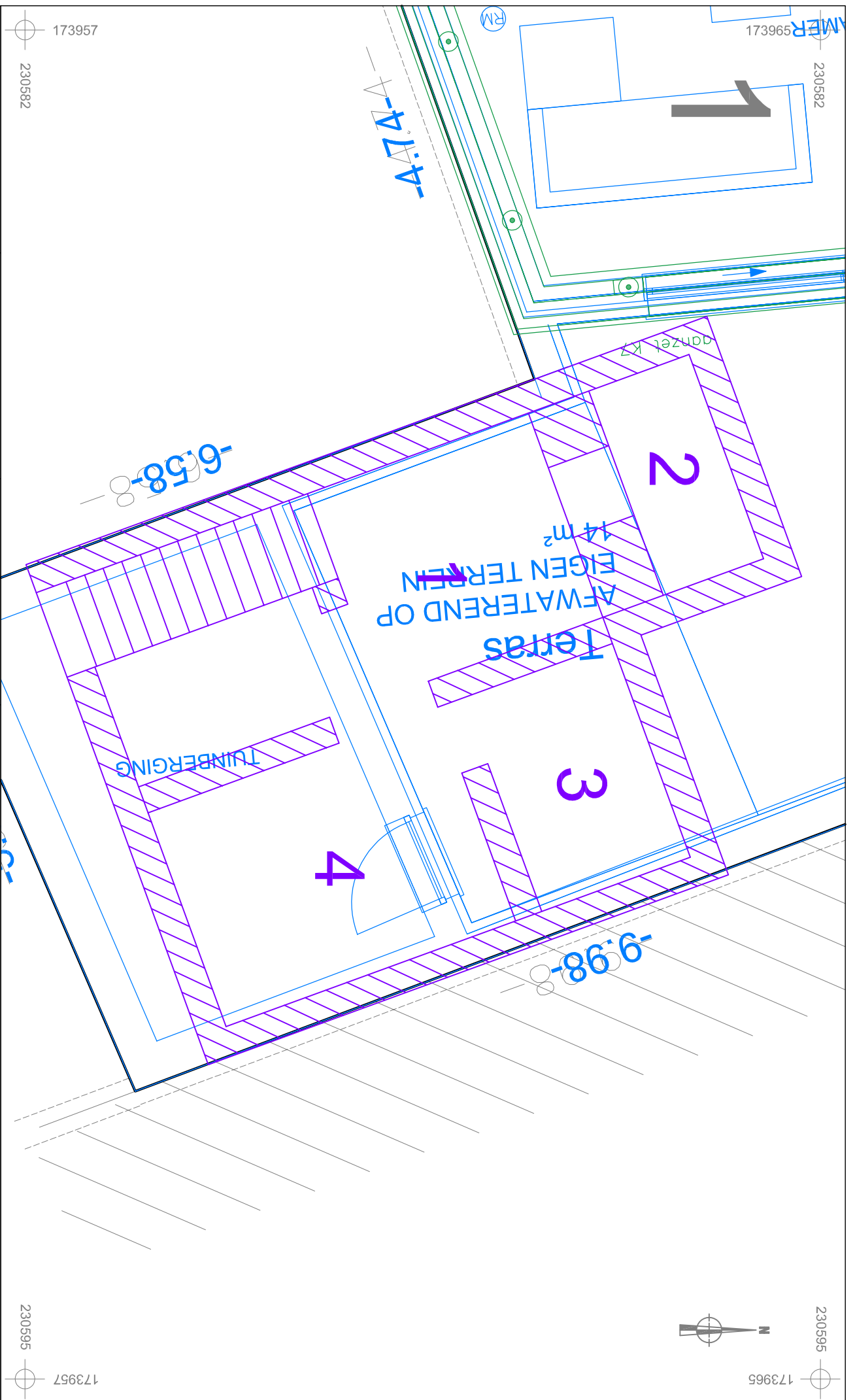
Schaal

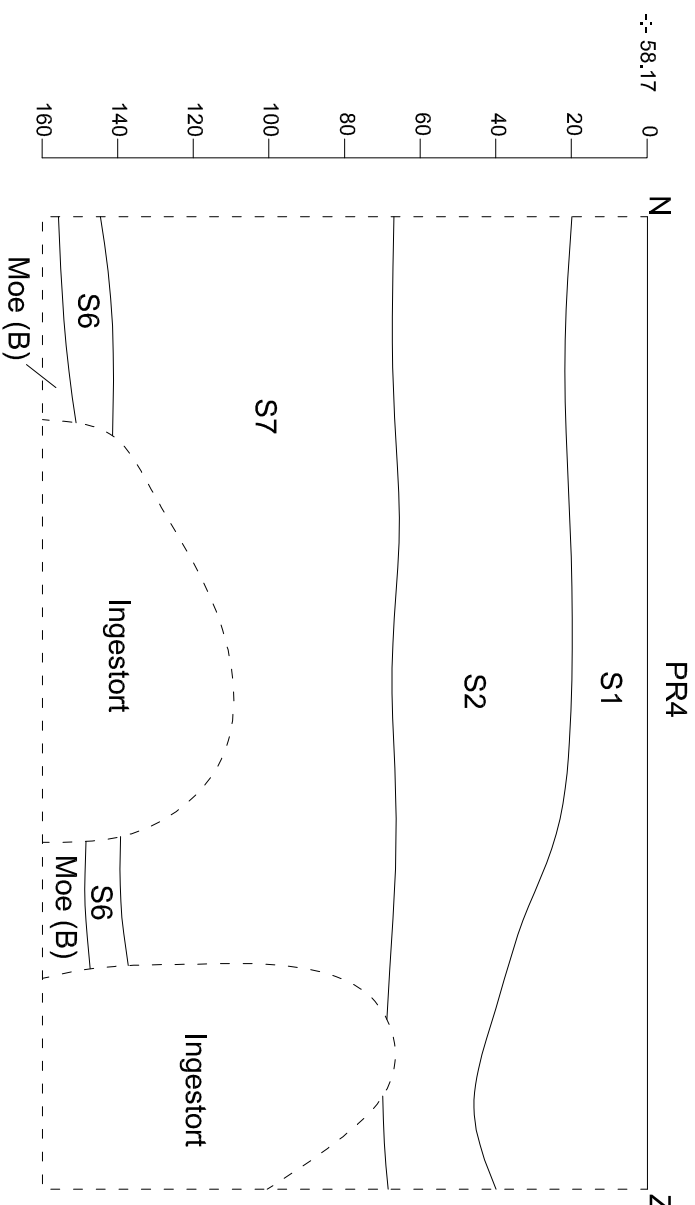
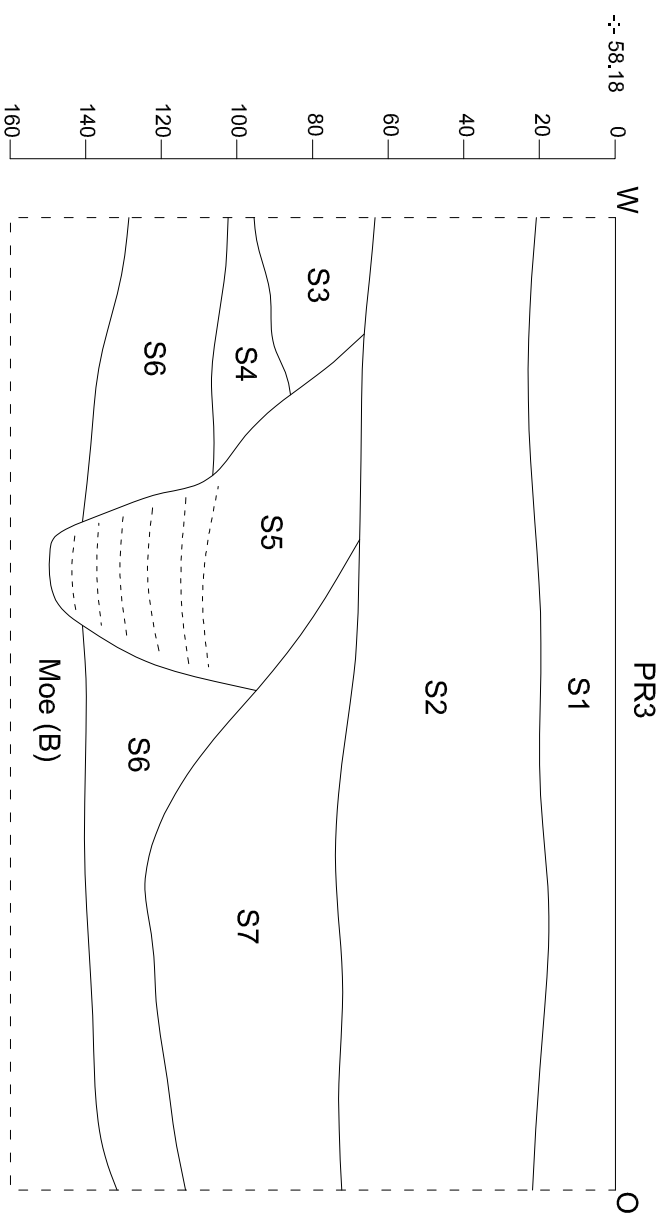
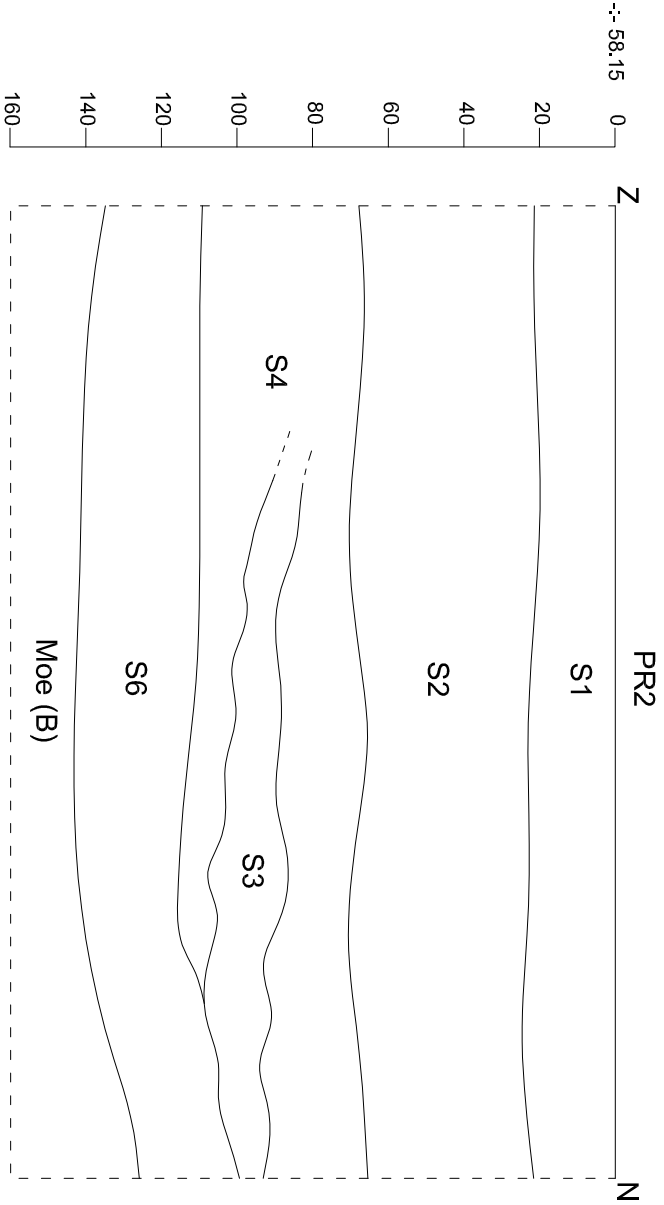
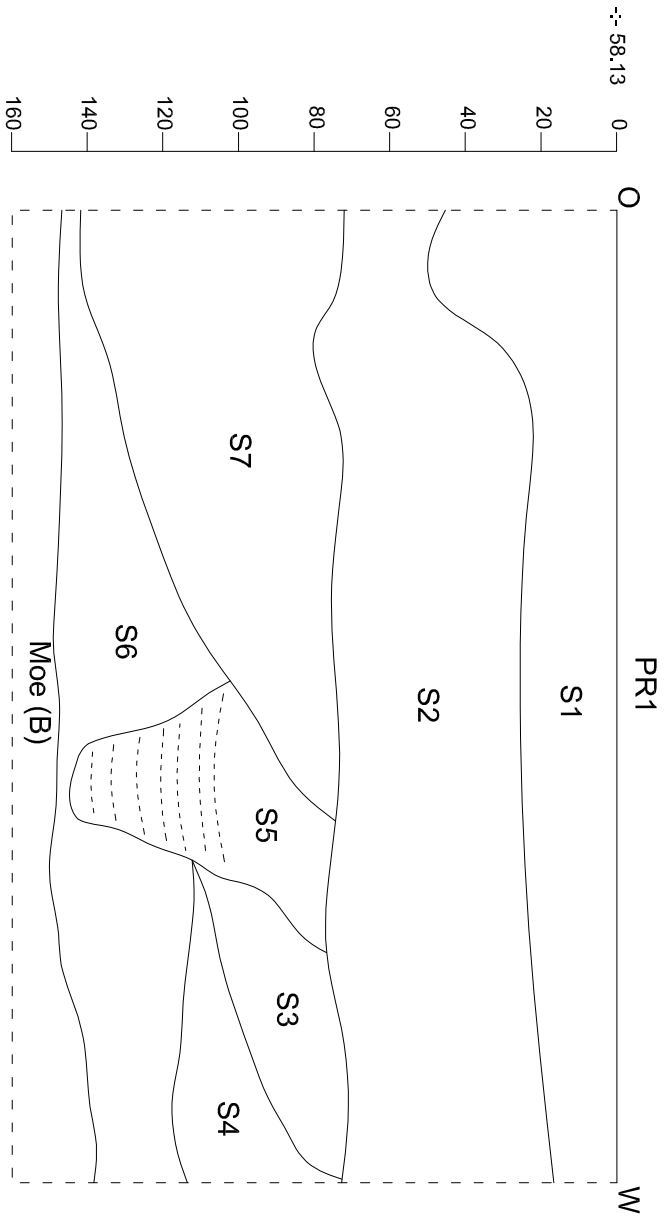
1:50

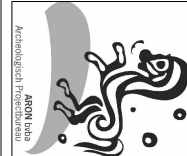
0

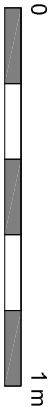
2,5 m

Ontwerp

 ARON Ikhla Arkeologikal Proektovaniya	2019C321 BI-20-KO		Onderwerp		Datum		Legende											
	Bilzen - Korenwal		Schaa		1 : 20		Bodemprofielen		September 2020		S1		Spoonnummer		Vochtbandjes			
											B		B-horizont		-:- 58.16		Hoogte TAW	
											Moe		Moederbodem					

Info over het booronderzoek of proefputtenonderzoek									
Projectcode	Onderwerp	Type onderzoek	Context booronderzoek	Techniek	Soort	Diameter	Grid	Rapporteur	
2019C321	Bilzen-Korenwal	archeologische werfbegeleiding	/	mechanisch	/	/	/	Elke Wesemael, Hanne De Langhe, Willwm Vanaenrode	

Beschrijving van alle profielen																				
Projectcode	Nummer	Bodemkaart	Interpretatie	Datum	Weersomstandigheden	X-coördinaat	Y-coördinaat	X-coördinaat2	Y-coördinaat2	Hoogte 1 Taw	Hoogte 2 Taw	Landgebruik locatie	Vegetatie	Bijzonderheden	Plannummer	Fotonummer	Type Boor	Diameter	Techniek	Grid
2019C321	1	OB	OB	5/08/2020	zonnig, 35°C	230578.905	173970.008	230578.866	173970.292	58.133	56.577	bebouwing	/	/	BIJLAGE 16		n.v.t	n.v.t	mechanisch	n.v.t
2019C321	2	OB	OB	5/08/2020	zonnig, 35°C	230577.329	173971.260	230577.733	173971.290	58.154	56.577	bebouwing	/	/	BIJLAGE 16		n.v.t	n.v.t	mechanisch	n.v.t
2019C321	3	OB	OB	5/08/2020	zonnig, 35°C	230578.639	173972.801	230578.689	173972.423	58.185	56.577	bebouwing	/	/	BIJLAGE 16		n.v.t	n.v.t	mechanisch	n.v.t
2019C321	4	OB	OB	5/08/2020	zonnig, 35°C	230580.241	173971.593	230579.860	173971.544	58.167	56.577	bebouwing	/	/	BIJLAGE 16		n.v.t	n.v.t	mechanisch	n.v.t

Beschrijving van de aardkundige eenheden per boor of profiel																			
Nummer	Nummer aardkundige eenheid	Bodemkundige interpretatie	Geologische interpretatie	Begindiepte onder maaiveld	Einddiepte onder maaiveld	Conditie	Naam aardkundige eenheid	Bijmenging	Textuur	Kleur	Type bodemstructuur	Andere fenomenen	Grensduidelijkheid ondergrens	Grensregelmaticgheid ondergrens	Grondwaterstand	Bovengrens roest	Bovengrens reductie	Classificatie veen	Classificatie organische bodem
1	1	Recente verstoring	/	0	40	droog	Verstoring	P, Mo		GR	/	/	zeer duidelijk	recht	/	/	/	/	/
1	2	Grondlaag	/	20	70	droog	Ap	Ba, Sk		GEBR	/	/	duidelijk	recht	/	/	/	/	/
1	3	Grondlaag	/	70	120	droog	Ap	/		GE, DOBR	/	/	duidelijk	licht gegolfd	/	/	/	/	/
0	4	Grondlaag	/	120	145	droog	Ap	Ff, Vb, Hk		GRBR	/	/	zeer duidelijk	recht	/	/	/	/	/
1	5	Moederbodem	LSS	145	160	droog	C	/		LIBR	kluiterig	/	/	/	/	/	/	/	/
2	1	Recente verstoring	/	0	20	droog	Verstoring	P, Mo		GR	/	/	zeer duidelijk	recht	/	/	/	/	/
2	2	Grondlaag	/	20	1	droog	Ap	Ba, Sk		GEBR	/	/	duidelijk	recht	/	/	/	/	/
2	3	Grondlaag	/	65	110	droog	Ap	/		GE, DOBR	/	/	duidelijk	licht gegolfd	/	/	/	/	/
2	4	Grondlaag	/	110	140	droog	Ap	Ff, Vb, Hk		GRBR	/	/	zeer duidelijk	recht	/	/	/	/	/
2	5	Moederbodem	LSS	140	160	droog	C	/		LIBR	kluiterig	/	/	/	/	/	/	/	/
3	1	Recente verstoring	/	0	20	droog	Verstoring	P, Mo		GR	/	/	zeer duidelijk	recht	/	/	/	/	/
3	2	Grondlaag	/	20	65	droog	Ap	Ba, Sk		GEBR	/	/	duidelijk	recht	/	/	/	/	/
3	3	Grondlaag	/	65	110	droog	Ap	/		GE, DOBR	/	/	duidelijk	licht gegolfd	/	/	/	/	/
3	4	Grondlaag	/	110	145	droog	Ap	Ff, Vb, Hk		GRBR	/	/	zeer duidelijk	recht	/	/	/	/	/
3	5	Moederbodem	LSS	145	160	droog	C	/		LIBR	kluiterig	/	/	/	/	/	/	/	/
4	1	Recente verstoring	/	0	40	droog	Verstoring	P, Mo		GR	/	/	zeer duidelijk	recht	/	/	/	/	/
4	2	Grondlaag	/	20	65	droog	Ap	Ba, Sk		GEBR	/	/	duidelijk	recht	/	/	/	/	/
4	3	Grondlaag	/	65	145	droog	Ap	/		GE, DOBR	/	/	duidelijk	licht gegolfd	/	/	/	/	/
4	4	Grondlaag	/	145	155	droog	Ap	Ff, Vb, Hk		GRBR	/	/	zeer duidelijk	recht	/	/	/	/	/
4	5	Moederbodem	LSS	155	160	droog	C	/		LIBR	kluiterig	/	/	/	/	/	/	/	/

